

TIENRAIVAAJAT

KIRJOITTI

K. O. TANNER

HELSINKI
TYÖVÄEN KIRJAPAINO 1905.

I.

Suurkaupunkilaiset katselivat yleensä pienkaupungeja ja kauppaloita hyvin huomattavalla aliarvoisuudella. »Eihän Natsaretista mitään hyvä lähde», on heidän useankin mielilauseena. Sen tietävät myöskin hyvin pikkukaupungin asukkaat ja he taas puolestansa katselevat suurkaupunkilaisia hie-
man erilaisina ihmisinä, eikä kaukana, ettei suurkaupunkilaisten itserakkaus siinä toisinaan joudu pienen naurun alaiseksikin.

Kylmälän pikkukaupungin asujamet olivat myöskin saaneet päähänsä sen käsityksen, että ainoastaan Kylmälän kaupungin asukkaat olisivat oikeita kunnon suomalaisia, että toisien paikkakuntien väestö oli kaikessa heistä jälessä ja että esim. suurkaupungeissa ei elosta muita kun suurpalkkaisia tyhjäntoimittajia, komeljantteja, lurjuksia ja tuhmansekaisia sanomalehtien toimittajia tai kirjailijoita.

Värjärimestari Markus Anelin, yksi kaupungin vanhemmista, porvari sanan täydessä merkityksessä, Kylmälän vanhoillisten oikea pylväs, näistä seikoista

oli myöskin aivan varma. Kisälliä ei koskaan kärsinyt luonansa jos se vaan sanallakaan uskalsi hiiskua pitävänsä suurkaupunkien mestareista enemmän, tai jossain kohdassa rahtusenkin jäljitteli toisia paikkakuntia.

Ja kun kerta pylväs kaupungissa omasi sellaisen katsantokannan, tuli sitä luonnollisesti seurata toisien.

Nahkurimestari Malkas Vuotanen, kelloseppä Stic-kell, leipuri Kratse, kultaseppä Ring, räätäli Vest, suutari Pohjanen ja tuo aina iroonillinen maalarimestari Klas Penselin y. m. mestarit ja liikemiehet, olivat järjestään aivan mestari Anelinin hengenheimolaisia. Kaupungin virkamiehistö; tuomari — pormestari arvonimeltään — viskaali, lääkäri, tullinhoitaja ja pappi olivat myöskin Kylmälän kaupungista syntyisin, eikä siis niinollen kummeksittava, että ei heistäkään sora-ääntä kaupungissa syntynyt.

Kaksi ainoaa koko kaupungissa, niillä joilla katsantokanta oli pitemmälle päässyt kohoamaan, oli muualta tulleita ja myös samalla niitä jotka uskalsivat pitää omat mielipiteensä. Toinen niistä oli kansakoulunopettaja, toinen taas kaksiluokkaisen yhteis-

koulun opettaja, nuori ylioppilas.

Mutta kansakoulu oli kaupungin oma. Sen hallintoon kuului useat edellä luetellut liikemiehet ja puheenjohtajana toimi itse herra Anelin. Näinollen täytyi opettajarukka ehdottomasti alistua johtokunnan mielipiteille, uskaltamatta leipäpalansa tähden koskaan tai missään nousta »valtoja» vastaan. Monta asiaa kyllä näkyi surkeasti kaipaavan korjausta, mutta niistä täytyi opettaja Kirjalaisen pitää suunsa kiinni, varsinkin kuin muutenkin vieraan paikkakunnan miehenä häntä karsain silmiin katseltiin.

Toisin ei ollut laita ylioppilas Väinö Keväsen. Kaupungin kaksiluokkanen yhteiskoulu oli tykkänään kaupungin säätyluokan perustama ja ylläpidettiin heiltä. Hänen opettajatoverinaan oli kaupungin pastori, nahkurimestari Vuotasen poika, oikea dogmaatiikka ja todellinen vanhoillisuuden perikuva. Sellaisen toverin suhteen tuli siis Keväsen olla hyvinkin varuillaan, jos ei mielinyt jonakin kauniina päivänä tulla työnnetyksi koulun ovien ulkopuolella. Naisopettajatar oli taas kaupungin vanhan rovastin tytär, noin 40 vuotias neiti, joka esim. ei milloinkaan lukenut runoja tai romaaneja; kävi vaan ahkeraan ru-

kouskokouksissa iltasittain ja piti ainoana kansakunnan pelastuskeinona sitä mikä saavutetaan ijankaikisen kadotuksen pelosta. Hänenkään kanssaan, miellyttämisestä puhumattakaan, ei ollut sopivaa Keväsen puhua tai toimia, niiden parannuksien eteen joita tiesi kipeästi kaupungissa kaivattavan. Kansakoulun opettajan kanssa täytyi heidän siis pitää kaikki omina tietoinaan ja antaa asiat luistaa omaa tietänsä, huolimatta josko sydän ja mieli monasti siitä kuohui ja katkeroitui.

Sanomalehteäkään ei Kylmälän kaupungissa silloin ilmestynyt. Alkua tosin oli jo sellaisen perustamiseksi joskus yritetty tekemään, mutta kun kaupunkilaisten mielestä sellainen toimenpide oli pienemmästä merkityksestä, jäi asia kesken ja lopuksi raukeni koko homma sikseen. Lähellä olevasta suurkaupungista tuli lehtiä, jokusia numeroita erästä vanhoillista päivälehteä sekä joukko »Uskonnollisia sanomia» ja muutama vuosikerta »Eläinhoito»-nimistä aikakauslehteä. Kukaan ei suinkaan ihmettele, että yleiset riennot Kylmälässä olivatkin koko joukon takapajulla.

Yksi oli kuitenkin Kylmälässä sellainen seikka jos-

ta sen yleisö saattoi olla ylpeä. Se oli yksimielisyys. Mitään puolueita ei nim. kaupungissa löytynyt. Ja jos niitä olisikin ollut, olisi myöskin se rutto tehnyt kaupungin elämälle suurta haittaa. Puolueet, nähkääs, repii hajalle vanhoja mädännyksiä ja asettaa tilalle uusia, jotka taas aikojen vierähtäessä täytyvät väistyä uusien tieltä.

Tämän seikan käsittivät helposti Kylmälän herrat, eikä he mitään niin vihanneet kuin edistyspyrinnöitä. Heillä oli selvillä se seikka, että jos väestöön pääsee jonkinlainen herätyksen tuulahdus koskemaan, on heidän määräävä valta-aikansa joutuva silloin menneisyyden luetteloon.

Juoppous, nurkkahuvit, huonot paikat, vararikot, tappelut, oikeuden käynnit olivatkin yleisiä kaupungissa. Kurjuus taas mitä suurin alemman eli työväestön piireissä. Kaupungissa oli näet viina- ja oluttedasosakeyhtiö ja osakkeita omisti luonnollisesti koko porvaristo, huolimatta millä alalla kukin toimi kaupungin luottamustoimissa. Ei siis sekään kummaa, että kapakat saivat rauhassa rehoittaa kaupungissa; suojelihan niitä koko sen aikainen vallassaoleva luokka.

Eikä kukaan siitä paheksunut, molempia opettajia lukuun ottamatta. Väestö oli siihen tottunut, vaan joku harva lie toisin ajatellut, toki uskaltamatta ajatuk-
siaan missään tilaisuudessa julkituoda, eikä taas itse vallanpitäjät parempaa paratiisiä tahtoneet uskoa löytyvän missään muualla maailmassa.

Ja niin sitä elettiin eteenpäin kaikessa sovussa. Viheliäisyys kätkettiin verhoon ja itse Anelinkin uskoi mahdottomaksi kenenkään päästä Kylmälän kaupungin asioita sotkemaan.

Niin, ihminen päättää, mutta korkeampi sallimus säättää. Kylmälän kaupungin aika tuli myöskin irtautua vanhasta hapatuksestaan ja päästä viilehtimään myöskin väljemmilläkin vesillä.

Että siinä tulisesti taisteltiin, on itsestään luonnollista, mutta sitä suurempi on voitto, sitä loistavammat ovat laakerit uroilla, mitä kovemmallalla ovat saanneet ne itselleen vallottaa.

II.

Kylmälässä pantiin toimeen eräänä kesänä suuria uudistuksia. Vanha ränsistynyt kaupungin kirkko joutui perinpohjaisen korjauksen alaiseksi. Myöskin kaupungin vanha hotelli rakennettiin uudestaan vastamaan siinä tarkoituksessa nykyajan vaatimuksia.

Kirkko valmistui maalattavaksi ja koristeltavaksi ensiksi, hotellin tuli sen jälestä saada koristuksensa. Molemmat siis tarvitsivat maalaria. Kirkon alttarin tausta, saarnatuoli, kuorin katto, lehterien reunusta ja viimesten penkkien, niiden, jotka kuuluivat kaupungin säätyläisille, täytyi saada oikean taiteellisen maalauksen. Samoin hotellin juhlasalin. Katto, näyttämön esirippu ja vielä eräs pieni yksityinen seurusteluhuone, täytyi olla taiteellisen käden koristeleva.

Maalarimestari Penselin kyllä sellaista turhuutta vastusti kynsin ja hampain, luvaten tehdä työn hyvinkin huokeasta, siten säästääkseen yhtiön varoja; mutta epäonnistui yrityksessään. Kaupungin apteekari oli molemmissa rakennushommissa etumiehenä, rakasti suuresti taidetta ja vaatii kiven kovaan työt an-

nettavaksi jollekin taatulle koristemaalari suuressa naapurikaupungissa. Apteekarin ehdotus hyväksyttiin, laitettiin ilmotus lehteen ja kohta saapuikin muutampia taattuja koristemaalareita tarjouksia tekemään.

Parhaat todistukset ja takauksitömmukset työn valmistuksesta oli eräällä nuorella, mutta jo maineensa saavuttaneella miehellä, joka suoritettuaan opintonsa ulkomailla hiljattain oli perustanut oman liikkeesä naapurikaupunkiin.

Herra Sulo Sairion vaatimus kyllä oli kaikkein suurin, 8,000 markkaa yhteensä — summa joka riittäisi koko kaupungin uudestaan maalamiseen arveli mestari Penselin —, mutta hänen esitetyt suunnitelmansa työn hienouteen tunnettiin kuitenkin parhaaksi ja se edellytti sen, että työ myönnettiin Sulo Sairiolle.

Tämä tieto oli ilosanoma Väinö Keväselle. Hän tunsi Sairion entuudestaan, yhdessä olivat jo poikasina saman koulun penkkiä painaltaneet ja vielä sen jällestä paljo olleet toisiensa kanssa seurustelussa. Väinö Kevänen luotti täydellisesti ystäväänsä, ja tuntiesaan Sairion mielenlaadun ja hänen yleisen käsitys-

kantansa yhteiskunnallisissa sekä yleisiin kysymyksiin katsoen, käsitti hän ajan tulleeeksi jolloinka hänellekin avaantuisi ura tehdäkseen jotain asian parantamiseksi kaupungissa.

Ja Sulo Sairio saapui kahden apulaisensa keralla Kylmälään. Hänet otettiin ystävällisesti vastaan, vaikkakin hra Anelinin ja hänen kumppaniensa mielestä tämä nuori mies oli kuin konsanaan vieraaseen heimon kuuluvat suurkaupunkilaiset ainakin.

Sulo Sairio oli ijältään vasta noin 25 vuotias miellyttävillä kasvonpiirteillä, solakkavartaloineen ja ryhtinsä osotti miehutta, käytöksensä ja puhensa varmuutta joskin samalla melkein nöyrää ystävällisyyttä.

Heti samana iltana kuin Sairio päivällä oli saapunut kaupunkiin, istuivat entiset ystävykset yhdessä Keväsen pienessä hauskassa asunnossa haastellen hilpeästi keskenään. Molemmat olivat erittäin tyytyväisiä sattumukselle, joka heidät taas usean vuoden eron jälestä oli yhteen saattanut.

— Juuri sinun tulosi tähän kaupunkiin, oli minulle mitä mieleisin asia. Toivoisin, että tällä ajalla kuin tulet täällä viipymään voisimme edes saada jotain hy-

vää aikaan, puheli Kevänen vilpittömällä hymyllä.

— Kaikki riippuu siitä, minkälainen täällä on maaperä. Minun täytyy sinulle kuitenkin parain ystäväni vakuuttaa, että juuri noiden kaupungin valtaherrojen täysikuun muotoiset, irooniset kasvot, minua pahasti epäilyttää. Sulo Sairiolle myönnettäköön anteeksi se, että hän useasti näin kahden kesken ollessa ystävänsä kanssa, osottautui toisinaan hyvinkin huolettomaksi puhetavassaan.

— Parantumattomia, huokasi Kevänen. — Mutta onhan täällä niitä, joiden kanssa voimme työskennellä asiain parantamiseksi. Pohjakerros on sekä tietämättömyydessä että myöskin avun ja tiedon tarpeessa.

— Siis seikka josta yleensä meidän arvoisien vanhoillisten on kunnia kantaa kiitokset. Viis pimeydestä, kun vaan itsellä on varma pohja saatu pönkitetyksi tyhmyrien avustamina. Minulla ei ole mitään sitä vastaan, että alamme työskentelyyn. Onko meillä ketään apulaisia?

— Kansakoulun opettaja Kirjalainen, myöskin yksi hyvä nykyinen ystäväni, on mies johonka voi luottaa.

— Teitä on täällä siis kaksi koulunopettajaa, sanoi Sairio kummastellen katsoen ystävänsä, — ettekä kuitenkaan vielä ole saaneet aikaan mitään. Älä pahaksu, ystävä, jos moitin sinua siitä.

— Sinä et tiedä miltä tuntuu riippua kiini vatsastaan. Taistelu Kylmälän yhteiskuntaa vastaan on samalla taistelua omaa vatsaansa vastaan.

— Käsitän nyt, vastasi Sairio osanotolla, — Mieli-piteet täytyy vangita, henkiset harrastukset olla kätkössä kun ruumilliset edut vaativat myöskin osansa. Huomaan, että tarvitsette taistelutoveria joka ei riipu vatsastaan Kylmälän herroissa kiinni. Hyvä! Tässä käteni, toivon että kestät teidän rinnallanne.

Eteisessä soitettiin.

— Varmaan Kirjalainen! huudahti Kevänen ja kii-ruhti avaamaan.

Siinä ei hän erehtynytäkään. Tulija oli todellakin kansakoulunopettaja Kirjalainen suora ja avomielinen henkilö, ijältään jo noin 40 vaiheilla, ja pian oli ystävyys solmittu näiden kolmen miehen kesken, se ystävyys jonka siis tuli ryhtyä taistelemaan vasten olevia oloja Kylmälän kaupungissa.

Heti valmistettiinkin työsuunnitelma. Se oli mo-

nipuolinen ja vaikea, sillä varovaisuus täytyi myöskin tulla tarkalle huomioon otetuksi, jos todella mietitään jotain todellista aikaan saada. Kauvan siinä siitä harkittiin ja lopullinen tulos oli se, että kutsutaan Kylmälän kansaa yhteiseen kokoukseen, jossa heidän mieliinsä terotetaan yksimielisyyden hyötyä, vanhettuneiden tapojen turmelevaa laatua ja kehoitetaan ryhtymään tositoimiin oman tilansa parannuksien aikaan saamiseksi, kurjuuden ja pimeyden poistamiseksi keskuudestaan.

Ohjelma kokoukselle laadittiin seuraava:

Puhe, kokouksen tarkotuksesta, jonka pitää Sairio.

Esitelmän kansakunnan kehityksestä pitää Kevänen, ja puheen raittiuden merkityksestä taas puolestaan pitää Kirjalainen.

Vielä toivottiin saatavan apua laulussa kaupungin virkaatekevältä lukkari-urkurilta, jonka Kirjalainen oli huomannut edistystä harrastavaksi nuoreksi mieheksi, ja taas puolestansa Sairio lupasi toimittaa tilaisuuteen mainion lausujan, joksi tiesi yhden omista apulaisistaan.

Kokous päätettiin pitää noin kahden viikon perästä, koska Sairio uskoi jo silloin olevansa tarpeeksi pe-

rillä kaupungin tavoista, sen valo- ja varjopuolista.

Ja keveällä, toivon kultaisella säteillä mieli valais-
tuna, erosivat ystävykset toisistaan.

III.

Noin kaksi viikkoa edellisestä, eräänä lauantaiamuna nousi myrsky Kylmälässä täyteen huippuunsa. Jokainen näytti ällistyneeltä, mutta kaikkein enimmin mestari Anelin ja hänen maailmansa.

Syynä tähän tavattomaan säikähdykseen ja järkien sekasortoon ei suinkaan ollut mikään maanjäristys, vesitulva tai hirmumyrsky, eivät pitkät poudat eikä takatalven saapuminen. Ei, se oli vielä suurempi tapahtuma, oli halla, joka uhkaavana näkyi lähestyvän Anelinin ja hänen maailmansa suojassa ja isällisessä hoivassa lepäävää kansajoukkoa tuhoamaan.

Se, mikä heille turman tiedon toi julki, olivat katumien kulmiin vallan kenenkään tietämättä ilmestyneet pienet paperiliput, joissa kohteliaasti ja sievällä käsialalla kirjoitettuna pyydettiin Kylmälän väestöä seuraavana sunnuntai-iltapuolella saapumaan kansakoulun voimistelusaliiin, kuulemaan ja keskustelemaan mitä voitaisiin tehdä edistyksen ja valistuksen aikaansaamiseksi Kylmälässä.

Aivankuin villitty riensi Anelin nähtyään tuon li-

pun talonsa nurkalla ja vielä melkein joka talon kullamalla tai seinustalla, lähimmaiseen »maailmaansa» nahkurimestari Vuotaselle ja huudahti hengästyneenä, ennenkuin oli saanut oven jälestään suletuksi:

— Piru on päässyt irti! Totta vieköön, hyvä veli, niin on laita.

— Mi. . . mitä? Vuotanen todella lausui nyt, että itse tuo vihtahousu olisi pääsnyt jollain tavalla heidän arvoisaan maailmaansa pajahtamaan.

— Niin. Piru on irti, siitä ei enää epäilemistäkään, puheli pelästynyt Anelin huokuen, vaipuessaan Vuotasen pehmeälle sohvalle.

— Ettäkö itse? . . . Voi, velihopea . . . Olisiko se vaan ihan täyttä totta?

— Totta, totta, veliseni. Lippuja on joka talon kullamalla. Huomena pitää kokousta . . . Kansakoululla pitää kokoustaan. Rymä itse on keskuutemme itsensä asettanut.

— Olenpa kuin puusta pudonnut, vaikeroi hämästynyt Vuotanen. — Mikähän lienekään tarkoitus? Kuka tuo paholainen siis oikeastaan olisi. — Eihän vaan. . . ?

— Lienee itse Lusiferus? Nimeään ei paperille ole

uskaltanut pistää. . . Mutta, hyvä veli, meidän tulee pitää puoliamme, meidän! Ei meitä vaan niin nenästä temmata. Ei, ei, sanon minä. Anelin iski innostuneena nyrkkiä.

— Voi, veliseni, mikä keino nyt olisi paras? Ehkä menen asiasta puhumaan Juhanille; hänellä jos olisi jokin lohduttava sana tänä murheen hetkenä.

Vuotanen poistui toiseen huoneeseen keskustelemaan poikansa Juhanin kanssa ja pienen ajan kuluttua näkyivätkin pastorin uskonnolliset kasvot sekä ruumis ovelissa.

Pastori Juhani Vuotanen oli nahkurimestari Vuotasen vanhin lapsi ja hänestä pidettiin kotona sekä kaupungissa paljo.

Koulun ja lukujen kestäessä — joka sivumennen sanoen ei ollut varsin lyhyt aika, seikka jonka isäukko tiesi selittää tuttavilleen johtuvan liian suurista vaatimuksista, vaan minkä opettajisto, samoin kuin itse Juhanikin, tiesi aiheutuvan hänen huonosta ja perin yksinkertaisesta käsityskyvystään, — oli vanha ukko jo monasti ollut vähällä tuskastua ainaisiin rahalähetyksiin. Mutta kun valkeni se päivä, jolloin poika, noin kolmenkymmenen ikäisenä, sai lopulta-

kin luvan pukeutua papin pukuun ja kun omassa kaupungissa juuri silloin sattui löytymään virkaatekevä papin toimi avoinna, sai Juhani määräyksen tulla sinne ja silloin ei mestari Vuotasen ilolla löytynyt rajoja. Kun vielä sen lisäksi, silloin kun tuo virka täytettiin vakinaisella papilla, Anelin »maailmansa» kanssa vaati neljättä vaalisaarnajaa, ilmottaen vaadittavan Juhani Vuotasta, jonka tieto ja taito vakinaista virkaa varten hyväksi onneksi juuri oli ennätetty »kiitoksella» hyväksymään, niin on itsestään selvää, että Juhaniin tällaisissa yhteisissä asioissa täytyi olla avustamassa ja suuren tietonsa kuuluville tuomassa.

Pastorin saapuessa isänsä seurassa huoneeseen, kavahti Anelin pystyyn ja melkein juoksujalassa riensi häntä vastaan, huudahtaen samalla:

— Voi Juhani... tuota... pastori, piti minun sanoa... Paholainen on irti.

— Kuulin siitä jo isäni puhuvan, jotakin sen tapasta... Tiedättekö mitä ne oikein hommaavat?

— Minäkö? Mistä minä tietäisin? Mutta lippuja on joka kadun kulmassa talojen nurkilli. Minä sen kuitenkin siitä poistin heti ensi silmäyksessä.

— Mitä niissä oli kirjoitettu? Pastori istui juhlalli-

sesti kiikkutuoliin.

— Sekö pentele sitä muistaa . . . ? Vartokaapas. Minä koetan muistella.

Anelin istui tuolille, laski kätensä otsalleen ja alkoi pinnistää muistivarastoaan. Viimein luuli hän muistavansa:

— Niin. Näin se kuuluu: Kylmälän väestöä pyydetään saapumaan kansakoulun voimistelusaliiin, kuuntelemaan ja keskustelemaan, miten voitaisiin saada aikaan uusi järjestys Kylmälässä . . . Hitto häntä oikein muistakoon! Siihen tapaan se vaan kävi. Käykää lukemassa. On niitä peijakkaan papereita vielä jälellä.

— Hm, hm! Pastori näkyi hartaasti ja tarkkaan punnitsevan asiaa. Vihdoin hän lausui melkein valtiomiehen varmuudella:

— Ei se ole muuta kuin n. s. nuorien hommia, eli toisin sanoen sosialistien. Näitä eripuraisuuden siemeniä, herra heitä paratkoon, on siis jo joutunut tännekin.

— Niin . . . Herra hallitkoon! Ovatko ne niitä maailman parantajia?

— Nuorten puolue sisältää kokonaisuudessa »kou-

rallisen räyhääviä poikanulikoita», kuten tässä tuonin sattumalta lausuttiin. Kun he ovat muka avustajina työväenkin edistämisessä, on heidän onnistunut saada joukko käsittämätöntä työväestöäkin mukaansa. Muutama vuosi on heillä jo ollut oma puolueensa, joka kuitenkin ei ole mistään merkityksestä. Varsin vaarattomia toimenpiteitä.

— Niin, huudahti puolin kiivastuneena Anelin kuultuaan, että hänen suuri asiansa olisi ainoastaan pienestä merkityksestä. — Meidän tulee kuitenkin vastustaa tuollaisien tuulenpieksijöiden pääsemästä meidän paikkakuntamme hyvää järjestystä sotkemaan. Se on oikeus ja kohtuus.

— Niin, säesti vanha Vuotanen — Se on todella oikeus ja kohtuus.

— Siihen myönnyn minäkin, vastasi pastori itsetietoisena. Parasta on, että pidetään asiasta kokous. Mitä ensin tulee esimerkiksi kansakouluun, ei minun tietääkseni saa sitä luovuttaa kaikille onnenonkijoille.

— Kokous niin; me pidetään kokous asian johdosta, huusi värjärimestari innoissaan. — Minun salliani pidetään tänä iltana kokous. Sinne käyn kut-

sumassa kaikki kaupungin porvarit. Valtuuston esimiehen, tullinhoitaja Stämpelin täytyy sinne myöskin tulla. Tuollaisten onnenonkijain ei me anneta rauhassa menetellä mielin määrin. Opettaja Kirjalaiselta käyn sitä ennen tiedustelemassa, kuka ja kenen luvalle tuollaiset saarnailijat saavat tunteutua kaupungin omistamaan kansakouluun.

Kiivaana jätti Anelin Vuotasen ja pastorin hyvästi, toivottaen heidän illalla tervetulleeksi kokoukseen, lähtien kutsumaan toisia »maailmansa» kuuluvia kumppaneita samaan tilaisuuteen.

Kello oli tuskin ennättänyt määräänsä illalla, kun jo värjärin avara sali oli täynnä kokousmiehistä. Naisiakin oli asiaan niin innostunut, että katsoivat sopivaksi seurata miehiään kokoukseen, saadakseen oikein omilla korvillaan kuulla keitä nuo yltiöpäät oikeastaan olisivat ja mikä tuon homman päätarkotuksen pitäisi oleman.

Etumaisina kunniasijoilla nojatuoleissa nähtiin istuvan ensimmäisenä kaupungin arvoisa pormestari rouvansa kanssa, häntä lähellä taas lääkäri Grafkulle, apteekkari Rohtonen ja tullinhoitaja, valtuuston pu-

heenjohtaja Stämpel tyttärensä Olivian keralla. Toiset oli ottanut tilansa muualle ja jokainen näytti suuresti uteliaalta tietämään, mitä nyt muka olisi odotettavissa. Usea oli jo koettanut edeltäkäsinsä udella Anelinilta tietoja, mutta tämä oli osottautunut vaan hyvin salaperäiseksi sekä luvannut ilmoittaa vasta kokouksessa koko jutun kaikille.

Viimeisiä kokouksen osaaottajista oli pastori Vuotanen isänsä kanssa. Vaatimattomana tahtoi hän jäädä ovenpieleen tuolille, mutta se ei saanut Anelinin suostumusta ja niin joutui pastori perälle sekä aivan kuin sattumalta kauniin Olivian ja hänen isänsä sivulle, — muuten sellainen istuinpaikka josta pastori salaa piti erinomaisen paljon. Olihan Olivia nuori, kaunis neiti, isänsä tunnettu kaupungin varakkaimmiksi ja hän itse, pastori, tiesi hyvin sen seikan, ettei ihmisen ole hyvä olla yksin.

Äkistä keskeytyivät kuiskailut salissa. Jokaisen pää kääntyi salin perällä olevaa pöytään kohden, jonka taakse juhlallisella askelilla astui itse talon isäntä, sekä silmäiltyään läsnäoleviin muutaman kerran tutkivasti, ikäänkuin olisi vielä kerta tahtonut päästä varmuuteen siitä, että kuuliakunta todella oli hänen oma

»maailmansa». Ja kun niin näytti olevan laita, korautti hän pari kertaa kurkkuaan ja aloitti seuraavan tapaisen puheensa:

Arvoisat Kylmälän kaupungin herrat ja... ja... mamsel... Äh!... tuota, naiset!

Niinkuin kaikki tiedämme, on meidän arvoisa kaupunkimme näihin asti säilynyt kaikista harhaan johtavista suunnista ja lahkokunnista. Se on ollut meille kunniaksi ja kaupunkimme mennstykselle suuresta arvosta. Yksimielisinä olemme hoitaneet asioitamme, olleet kuuliaisia laille ja asetuksille ja luottaneet vahvasti Jumalan kaikkivaltiaan armoon... Mutta nyt näyttää tällä hetkellä siltä, kuin ne ainekset, joita jo tavataan usealla taholla muuallakin Suomessa tahtoisivat tännekin saada juurensa istutetuiksi... Tänä aamuna, kuten ehkä usea on ollut tilaisuudessa näkemään, ilmestyi katujen kulmiin lippuja, joissa kansaa kehotetaan huomenna saapumaan kokoukseen. Minulla on ollut tänään tilaisuus kuulla, mikä tuo kokous oikeastaan tulee olemaan. Niistä tiedonannoista päättäen on sen suunta läpeensä nihilis... ei, vaan tuo... mikäs hitto se taas... Tuota... sosialistinen. Vallan tietämättä olemme saanut kau-

punkkiimme henkilöitä, joiden tarkoitus näyttää olevan särkeä sitä kaikkea hyvää, minkä me vaivalla ja vastuksella vuosikymmenien kuluessa olemme pystyneet saaneet. . .

Minusta tuntuu katkeralta sanoa, keitä nuo henkilöt oikeastaan ovat. Totuuden nimessä täytyy se kuitenkin tehdä. Yksi, kenties oikea johtomies, on se nuori maalari, jonka huostaan uskoimme kirkon ja hotellin maalauksen, toiset taas meidän molemmat kansakoulunopettajat, nimittäin herra Kevänen ja kansakoulun opettaja Kirjalainen. . .

Hyvät herrat! Meidän tulee nyt, kaupungin parasta silmällä pitäen, ryhtyä tositoimiin, etteivät sellaiset harhaopit pääse täällä leviämään. Minä olen siitä syystä rojhennut kutsua teidän tänne ja pyydän siis, että valitaan tässä puheenjohtaja ja ryhdytään asiaa keskustelemaan.

— Herra Anelin puheenjohtajaksi, ehdotti pormestari. Kukaan ei rojhennut vastustaa. Anelin katsoi kuitenkin pormestarin arvon olevan itseänsä edellä.

— Minä toivoisin, että herra pormestari, tuota . . . lausui Anelin puoliääneen.

— Herra Aneliniä on kannatettu, lausui pormes-

tari päättäväisesti. Enempää ei Anelinkaan vastustanut, istui vaan pöydän taakse ja pyysi valitsemaan pöytäkirjuria. Siksi katsottiin sopivaksi valtuuston sihteeri Kynelin. Ja kokous pääsi alkamaan. Puheenjohtaja kehottaa kokousta lausumaan mielipiteensä asiasta.

Kulua kuitenkin kotvan aika ennenkuin kukaan uskaltaa suutansa avata. Puhehalu tuntui usealla olevan, kun vaan joka uskaltaa alustaa. Vihdoin nousee ylös Penselin, rykäsee pari kertaa ja lausuu melkein iroonisella äänenpainolla:

— Minua hyvin säälistää, että tuo herra taiteilija, jonka kuuluisa taide sai niin suurta suosiota täällä, nyt jo tunnetaan mieheksi, joka on vaarallinen paikkakunnan kehitykselle. Valitettava erehdys niille, jotka lämpimästi tätä herraa tänne puolustivat.

Nyt syntyi sorina salissa. Jokainen tahtoi puhua, huolimatta pöydän takana olevasta puheenjohtajasta. Toiset suuttuivat Penselinin hävyttömästä ivasta, toiset taas olivat haleta siitä julkeudesta, joka uhkasi Kylmälän syöstä perikatoon.

Ylinnä kuului kelloseppä Stickellin ja räätälimestari Vestin ääni.

Kun tällaisissa kokouksissa tavallisesti se puoli saa voiton, jossa on enemmän ääntä, täytyi toisien tässäkin vaieta ja Stickell omisti puheenvuoron itselleen.

Muuten oli hra Stickell tunnettu kiivasluonteiseksi. Kun hänellä, niin sivistynyt mies kuin olikin, oli yleensä tapana laskea suustansa toisinaan hyvinkin sokeasti repäiseviä kirouksia, tuppasivat ne aina hänen suustansa pääsemään kuuluville aikaan tai paikkaan katsomatta. Sellainen erehdys oli hänelle m. m. kerta sattunut kirkonkokouksessa. Ei siis kummaa, jos se tässäkin kokouksessa väkistenkin tuppasi pääsemään julkisuuteen. Kun toiset hieman hiljenivät jättäen suunvuoron kovempiääniselle Stickellille, puhui tämä kiivaalla äänellä:

— Tämäpä, piru vieköön, on korea juttu! Molemmat koulunopettajat. Niitä helvet. . . tuo, syötäviä, me elätämme. Nyt ne sen per. . . Äh. . . rupeavat meidänkin opettajiksimme. Entä sitte tuo maalari? Mokomakin saakelin sivellin. Ei, me käsitämme molemmat helvet. . . tuonne. . . matkoihinsa! Sen teemme, jumaliste teemme. Tuon maalarin käsitämme myös, hyvät herrat, herrat, saata. . . takaisin mistä on tullutkin.

Että Stickellin puhe toisinaan keskeytyi aina rehellisimmällä kohdalla, johtui siitä, että pastori jo puheen alussa nousi pystyyn. Kovin vaikeaa kuitenkin oli puhujalle katkaista lempisanansa, mutta täytyi se kuitenkin tehdä herrojen ja etenkin pastorin läsnäollessa. Puoliväliin se sentään vahingossa aina pääsi pujahtamaan.

— Hyvä, kuului jyrisevän joka taholta salissa puheen loputtua. Penselinin ääni kuului luonnollisesti kaikkein ylimpänä.

Sen jälestä tuli hiljaista kuin haudassa. Olihan pastori noussut pystyyn, merkki, että hän aikoi puhua.

Ja hän, pastori Vuotanen, puhui näin:

— Hyvät herrat — pastori vilkasi sivullaan istuvaan kauniiseen Oliviaan — ja . . . arvoisat naiset! Me tiedämme, että, että se paha vihamies on aina meitä läsnä ja valmis mikä hetki hyvänsä väärille poluille johtamaan. Mutta meidän on kuitenkin syytä olla kiitollisia siitä, että tällä kertaa nuo juonet aikaisin vetivät huomiomme puoleensa, jotta voimme olla varuillamme sen suhteen. Älkäämme siis katkeriksi mieliämme tehkö, vaan kaikella vakavuudella hankkikaamme asiaa ja etsikäämme keinoja, joilla

teemme tyhjäksi ne harhaan johtavat aikeet, mitkä nyt ovat meitä lähestyneet. Minä esitän kokoukselle, että kokous lähettää kansakouluun huomenna pari tai kolme henkilöä lausumaan totuuden nimessä sen väärään johtavan tarkoituksen julki. Kansakoulun johtokunnan tulee taas antaa varotus opettajalle, ensiksi huoneen luovutuksesta sellaiselle kokoukselle sekä toiseksi opettajan vääristä mielipiteistä. Mitä taas tulee herra Keväseen, menettelee tietysti yhteiskoulun johtokunta hänen suhteensa sen mukaan kuin sen edulliseksi näkee. Sen maalarin, voivat helposti ne arvoisat henkilöt, jotka kuuluvat rakennushoitokuntaan erottaa toimestaan, ellei alistu toimimaan heidän käskyjensä mukaan. Näin, kunnioitettavat läsnäolijat, olemme menetelleet arvokkaasti ja kaikessa täydelleen johdonmukaisesti. Muuten siitä olen melkein varma, eivät niiden toimeenpiteet vielä ole varsin vaarallista laatua. Uskoakseni kuuluvat nämä herrat nuoreen puolueeseen ja kun se puolue ei suinkaan ole mikään täysiverinen sosialistipuolue, ei siitä suurempaa vaaraa tule paikkakunnalle. Itse työväestö täällä vielä on alkuperäisellä kannalla, eikä siitä syystä tunne nuorien hommia enempää kuin sosia-

listisia yhteiskunnalle vaarallisia virtauksiakaan. Jos me näin muuttelemme, olemme silloin tehneet voitavamme kaupunkimme ja paikkakuntamme väestön hyväksi ja menestykseksi.

Yleinen tyytyväisyyden nurina ilmaisi, että kokous hyväksyi pastorin ehdotukset.

Mutta kun maalarin kanssa oli tehty sopimusvälikirja, tuntui mahdottomalta saada sitä miestä häädetyksi paikkakunnalta. Siitä pulmasta pelastui kokous kuitenkin hra Penselinin viisaan ehdotuksen avulta. Se kuului:

— Emme hyväksy hänen työtänsä!

Se kelpasi. Tarkastamaan kirkon maalausta valittiin itse Penselin yhdeksi ja räätäli Vest toiseksi. Kansakoululle kokoukseen valittiin pastori, kelloseppä Stickell ja itse Anelin. Kansakoulun johtokunnan mielipiteet taas julkituomaan vaadittiin luonnollisesti puheenjohtaja, joka, kuten aikaisemmin on lausuttu, oli myöskin Anelin. Yhteiskoulun johtokunnan nimessä tuli taas pastori Vuotasen vanhempana miehenä antaa asianmukainen varotus herra Keväselälle; vastedes pysymään erillään moisista hajotusyrityksistä — jos mieli edelleen pysyä paikkakunnan yleis-

sön lastenopettajana.

Ja hyvillään työn onnellisesta suorituksesta, olihan saatu torjutuksi kaupunkia uhkaava hirmuinen vaara ja oikein herra Anelinin rinta paisui, kun tiesi, että tuo suuri onni tapahtui hänen tarkkanäköisyytensä, tarmokkuutensa ja kekseliäisyytensä avulla.

Kun tullinhoitaja Stämpel palasi tyttärensä keralta kotiansa, istui jälkimäinen aina puoleen yöhön asti ajatuksiinsa vaipuneena huoneessaan. Hänen mielensä oli hyvin kummallinen. Kuulemansa sanat ylioppilas Keväsestä ja tuosta maalarista vaivasivat hänen mieltänsä. Kumpaistakaan ei Olivia tuntenut. Hän oli lukujensa vuoksi ollut pääkaupungissa jo kolmisen vuotta ja vaan toisinaan pistäynyt kotosalla viettäen koulun loma-ajatkin mailla vanhemman sisarensa luona, joka oli naimisissa erään asemapäällikön kanssa, joten siis oli melkein tietämätön kotikaupunkinsa asioista. Yhteiskoulukin oli perustettu vasta hänen lähdettyään, jotta hän ei ollut milloinkaan kuullut puhettakaan herra Keväsestä tai hänen turmiollisista mielipiteistään yhteiskuntaa kohtaan.

Olivian tehdessä siinä suunnitelmia oman mielikuvituksensa voimalla hra Keväsestä ja maalari-

ta, jotka molemmat hänen käsityskantansa mukaan olivat sekä hirtehiisiä että samalla tavattoman vastenmielisiä olentoja, pujahti hänen silmiinsä pastorin nöyrä, kohtelias kuva ja hänen korvissaan soi hänen kitisevä saarnaäänensä. Oliviaa puistatti. Jos nuo yhteiskunnalle vaaralliset olennot hänestä tuntuivat vastenmielisiltä, ei pastori Vuotanen yhteiskuntaa pelastavana pylväänä suinkaan ollut niitä edellä. »Ikävystyttävän seuratoverina», lausui tyttö melkein tuntuvalta kammolla.

Vaikka Olivia tunsu luottamusta omiin mielikuvi-
tuksiinsa, päätti hän kuitenkin seuraavana päivänä varmuudeksi mennä kansakoululle kuulemaan ja näkemään nuo henkilöt, joita tänä iltana kokouksessa oli kuullut mitä törkeimmin arvosteltavan, seikka jonka seurausta oli se, että Oliviakin puolestaan jo edeltäkäs melkein inhosi miehiä, joita ei ensinkään tuntenut.

Toisin ei ollut laita hra Anelinin tyttäreen, 18-vuotiaan Helvin. Tyttö oli koko kokouksen ajan seisonut saliin vievällä kamarin ovella ja, omituista nuoren tytön luonteelle, tarkoin seurannut keskustelua.

Helvi, joka sivumennen sanoen oli isänsä ainoa

lapsi ja siis luonnollisesti hänen oikea silmäteränsä, piti suuressa arvossa isänsä mielipiteitä. Hänestä isä oli aina oikeassa, olipa kysymys mistä tahansa. Kun esim. isä toisinaan nuhteli tytärtään liiallisesta maallisuudesta, Helvi kun nim. omasi luontaista taipumusta viulun soittoon ja piti suurempana ilonaan saada toisinaan soittaa pari tuntia perätysten viuluansa, jonka jo pienenä tyttönä oli saanut lahjaksi enoltaan, tunnetulta kaupungin soittoniekalta, laski hän viulunsa laatikkoon ja uskoi täydellisesti itsekin maallisuutensa olevan ylenmääräinen. Eikä hän silloin pitkään aikaan soittanut viulua, kulki vaan säännöllisesti isän ja äitinsä mukana kirkossa sekä »selityksissä» ja soitteli iltasin vanhaa virsikanteletta, aarre joka Anelinin sukua oli seurannut jo pari sukupolvea, laulaen virsiä ja körttiläislauluja heleällä, kauniisti sointuvalla äänellään, siten tehden isänsä mieliksi ja paremmin unohtaakseen oman kaipaavan ja maallisuuteen haluavan luontonsa.

Kuultuaan nuo lauseet kokouksessa opettaja Kirjalaisesta sekä herra Keväsestä, tunsu hän melkein vihaa näitä miehiä kohtaan. Molemmat tunsu Helvi ulkomuodoltaan; maalaria, joka hänen käsityksen-

sä mukaan oli vielä vaarallisempi henkilö, ei hän sitävastoin tuntenut. Hän omassatunnossaan melkein halveksi noita miehiä ja tuntuipa oikein vihan kaudenakin leimahtelewan nuoren tytön povessa.

Mutta samassa heräsi Helvin povessa kiivas halu saada kuulla mitä kaikkea nuo miehet kansakoululla huomenna puhuisivat, sekä oikein omilla silmillään nähdä minkälainen otus piti tuon maalarin oleman. Hän siis anoi isältään lupaa saada seurata häntä huomenna kansakoululle kokoukseen.

Alussa tosin Anelin pyyntöä vastusti, pitäen sellaiset tilaisuudet epäedullisina nuorille tytöille, mutta kun Helvi mitä sydämellisimmin uudisti pyyntönsä, samalla vakuuttaen osaavansa antaa tuollaisille joutavan päiväisille kokouksille kyllä oman arvonsa, suostui isä tyttärensä pyyntöön.

— Isä on parhain ihminen maailmassa, arveli tyttö luvan saatuaan. — Huomenna kukistaa hän varmaan nuo riivaajat ja isäni maine saa kiitoksen kaikilta.

Innossaan tempasi tyttö viulunsa ja vaipui pian koko sielullaan seuraamaan tuon mielityn soittokoneensa kauniisti helähteleviä säveleitä, joita melkein tietämättään hänen omat kätensä loihdivat ilmoille.

Itse herra värjäreimestari Anelinkin oli tällä kertaa niin ajatuksiinsa kiintynyt huomisen päivän tehtävien vuoksi, ettei muistanut häiritä tyttärensä soittoa. Hänen tuli huomenna näet suorittaa suuri kansallinen tehtävä ja se jos mikään antoi siksi yöksi päänvaivaa Kylmälän kaupungin värjäreimestarille.

IV.

Seuraavan päivän iltapuolella jo kello kolmen tienoissa oli kansakoulun voimistelusalissa ahtaantunut täyteen uteliaista ihmisistä. Parhaana vaikuttimena tähän väen runsauteen lienee kuitenkin ollut pastorin päivällinen saarna kirkossa. Ankarasti ruoski hän sanoillaan villiuskolaisia, lahkokuntin ja erittäinkin niitä »valkeuden vaippaan piilottuneita kansan edistyksen harrastajia», jotka hänen tietonsa mukaan, kaikilla keinoilla ja houkutuksilla johtavat kansaa ijankaikkiseen onnettomuuteen. Sellaiselle puheelle hörästi luonnollisesti kansa korviaan, ja kun ilmotuslipuista olivat saaneet lukea, että Kylmälässäkin jostain sen mukaista valkeutta suunniteltiin, ajoi paljas uteliaisuus kansaa kuulemaan ja näkemään mitä kaikkea kamalaa nyt alettaisiin toimia.

Olivia, joka piti itseänsä liian hyvänä tällaisissa tilaisuuksissa esiintymään etusijoilla, oli vetäynyt oven ja uunin väliseen soppeen sekä tavannut siellä jo edeltäpäin sinne piiloutuneen Helvin, joka isänsä seurassa oli saapunut kokoukseen, mutta jäänyt ovel-

le isänsä rynnätessä väentungoksessa salin perälle. Olivia tunsi Holvin, huolimatta siitä, että hän oli tullinhoitajan tytär ja Helvi taas puolestansa tunsi suurta kunnioitusta Oliviaa kohtaan, syystä että Olivia ei tässä näkynyt ensinkään muistavan, kenen tytär hän oli, vaan tervehti ystävällisesti häntä, lausuen samalla herttaisesti hymyillen:

— Hauskaa, että tapasin neidin. Uteliaisuuteni pakotti tulemaan tänne yksikseni. Isäni on aivan välittämätön tällaisista seuroista.

— Minä olen aina myös niin hirveän utelias. Emmekö käy peremmälle etsimään istuintilaa?

— Minä en missään tapauksessa tahdo, että tulen huomatuksi. Luullakseni ei täällä kukaan minua huomaa ja jos ei neiti Helvillä ole mitään sitä vastaan, niin olemme yhdessä täällä piilosilla.

Mielellään tahtoi Helvi olla yhdessä niin hienon ja sivistyneen neidin seurassa kuin oli tullinhoitaja Stämpelin Olivia, ja niin jäivät molemmat nuoret tytöt rinnatusten seisomaan uuninloukkoon edessä seisovien taakse. Saliin kyllä oli tuotu penkkejäkin, mutta ne olivat täynnä ja ainakin toinen puoli yleisöstä sai seistä seinuksilla, toiset eteisessä, kun ei saliin

enää mahtunut ketään.

Tytöt alkoivat nyt hiljaa kuiskia keskenään siitä mitä täällä tulisi tapahtumaan ja molempien mielihope tuomitsi alkuunpanijain homman mitä vaarallisimmaksi. Olivia oli tietävinään paljon asioita, joita on epäkäytännöllistä ruveta kansalle terottamaan ja vaikka ei Helvi niistä ymmärtänyt rahtuakaan, myönsi hän kuitenkin vilpittömästi Olivian, joka oli käynyt jo kolme vuotta koulua pääkaupungissa ja siis oli paljon oppinut, olevan oikeassa.

Kauan eivät tytöt saaneet kuitenkaan rauhassa haastella. Heidät keskeytti sointuva miehen ääni salin perällä. Se kehotti kaikkia yhtymään lauluun: »Jos sydän sulla puhdas on», ja samalla alkoi laulu, joka vastustamatta tempasi molemmat tytöt mukaansa, ja heidän heleä äänensä uunin loukosta kaikui kautta salin, sillä lauluun osaaottajia oli vaan muutamia harvoja.

Kun laulu loppui kuului heti pastori Vuotasen ääni lausuvan salissa:

— Minä uskoin, että tällaiset tilaisuudet aletaan virrenveisulla. On nimittäin jo entuudestaan tunnettu, että ellei Herra huonetta rakenna, he turhaan työ-

tä tekevät. Siinä kuitenkin huomaa erehtyneeni.

— Julkeutta, nupisi Olivia kuultuansa pastorin lauseet. Samaa ajatteli Helvi, uskaltamatta kuitenkaan lausua kuuluville mielipidettään.

Nyt kuului sama sointuva ääni, joka alussakin kehotti laulamaan, vastaavan pastoorille:

— Emme halveksi virren veisuutakaan, vaikka ei sitä ole ohjelmaan otettu. Mutta siitä huolimatta, koska kuuluu joukossa olevan niitä, jotka sitäkin haluavat, laulamme kaikki yhteen virren: »Kaikki voipa Jumalamme».

Laulu alkoi, mutta nyt ei enää Olivia voinut pidättää itseään. Hänen täytyi saada nähdä, kuka puhuja oli. Tungettuaan muutamien ohitse Helvin seurattessa jälessä, pääsi hän penkkien taakse ja penkeissä istujien yli näki hän kehnosti salin perälle. Pöytä oli asetettu tekemään puhujalavan palvelusta ja sen päässä näki Olivia seisovan nuoren, solakan miehen, jonka hän kohta arvasi tuoksi puhujaksi.

Olivian silmät kohtasivat kysyväisinä vierellään seisovan Helvin silmät. Tämä oivalsi heti, ettei Olivia tuntenut tuota nuorta miestä ja siksi hän kysymättä kuiskasi Olivian korvaan:

Ylioppilas Kevänen!

Sillä hetkellä hävisi, aivan kuin hämärä katoaa auringon pistäessä esiin, Olivian oman mielikuvituksen luoma vastenmielisyys herra Keväsen persoonaa kohtaan. Melkein häpeän puna nousi Olivian kasvoille muistaessaan tehtyjä kuvioitaan tuosta miehestä, jota muka pidettiin vaarallisena henkilönä paikkakunnalla.

Virsi loppui taaskin ja Kevänen astui pöydän taakse. Vakaalla selvällä äänellä hän alotti:

Arvoisat läsnäolijat! Mielihyvällä nähdessäni yleisön näin lukuisana saapuneena tähän kokoukseen, lausun kaikki tervetulleiksi.

Kansan kädessä on kansan kohtalo. Tahooko se kulkea hyveen tietä, kohti valoa ja uuden ajan sarastusta, jättää vanhoillisuuden rappeutuneet rauniot ja innokkain mielin, rohkaistu in rinnoin, rakentaa uutta, terveellisempää ihanteellisempaa aikakautta, on sille se mahdollisuus. Tahtooko se edelleen pysyä tuossa ummehtuneessa ilmassa, monestikin paheen, tuomion ansainneissa komeroissa, on sekin kansan omassa tahdossa.

Tämän kaupungin kansan mielipidettä kuullak-

semme on tämän kokouksen tarkoitus. Hra Sairio tulee siitä kokoukselle aluksi selvittämään ja meidän suurin halumme on se, että arvoisa yleisö tarkkaavana seuraa tätä selontekoa ja sen jälestä lausuu mielipiteensä siitä, onko lähdettävä eteenpäin taivalta-
maan kehityksen tiellä, vai jäätävä ennalleen sille kohdalle missä nykyään olemme. Pidämme siis täten tämän kokouksen avattuna.

Puhuja poistui paikaltaan. Mutta tuskin oli hän saanut lausutuksi viimeksen sanansa kun jo herra Anelin, joka vaan vaivoin oli puheen kestäessä saanut itsensä hillityksi, hypähti pystyyn ja suuttumuksesta punakkana pikemmin kiljui kuin puhui:

— Minä, hyvä hra ja tämä arvoisa kokous, pyydän saada luvan tietää, kenen luvalla tässä huoneessa pidetään tätä kokousta?

Kevänen, joka oli juuri poistumassa toisten joukkoon, palasi pöydän luokse ja lausui arvokkaasti, katsoen suoraa kysyjää silmiin:

— Kun tässä nostitte kysymyksen, kenen luvalla tätä kokousta tässä huoneessa pidetään, pyydän vastata: sitä pidetään itse teidän luvallanne!

Anelin raivostui silmittömästi. Uhkaavana puiden

nyrkkiään hän huusi:

— Valehtelet! Kehtaatko, hävitön... Minä en ole antanut lupaa.

— Oletteko kansakoulujohtokunnan esimies, kuten luulen tuntevani, kysyi Kevänen ilman pienintäkään kiivautta.

— Olen! Minä se olen, eikä kukaan toinen, ärjyi Anelin voiton sekaisella röyhkeydellä.

Kevänen pisti kätensä poveensa ja veti sieltä erään paperin esille sekä lausui mitä suurimmalla levollisuudella:

— Opettaja Kirjalaiselta sain eilen tämän paperin, ja jonka alle näkyy kansakoulun johtokunnan nimesä piirtäneen esimies Markus Anelin jo pari vuotta sitten nimensä: Paperin sisältö on seuraava:

»Kansakoulun opettaja Kirjalaiselle, joka samalla on koulun taloudenhoitaja, antaa johtokunta täyden vallan myöntää koulun voimistelusalua ilman vuokraa hyödyllisiin iltamiin, luentoihin ja laulu- tai soittoharjoituksiin». Herra Anelin tunnustanee nimikirjotuksen omakseen?

Tällä hetkellä näytti isä Anelinin Helvistä mitä suurimmalta tyhmyriltä. Tuskin maltoi tyttö pidät-

tää itseänsä huudahtamasta isälleen: »Isä hyvä, teissä on vääräys!»

— Sitä en ensinkään muistanut, supisi Anelin itseksseen. Kovalla äänellä, vaikka hieman sävyisämmin hän sanoi:

— Niillä luennoilla on tarkotettu sellaista, mikä olisi joksikin hyödyksi. Minä en myönnä millään lakolaisille lupaa menetellä täällä mielin määrin.

Nyt ei Helvi voinut enää pidättää itseään lausumasta julki harmiaan Olivialle:

— Miten ilkeä on isä. Kerrassaan halpamaista.

Olivialla ei ollut mitään sitä vastaan.

Samalla astui varmoilla, reippailla askelilla pöydän luo nuori, ryhdikäs mies. Helmi käsitti heti, että tämä mies ei ollut kukaan muu kuin tuo vaaralliseksi leimattu taiteilija. Hänen sydämensä sykähti nähtyään tuon miehen ja samoin kuin Olivialtakin, katosivat häneltä kohta nuo synkät ennakkoluulot, joita tuosta tuntemattomasta miehestä oli itselleen valmistanut.

Kaikkien silmät kääntyivät vieraaseen. Jotain erityisesti mukaansa tempaavaa esiintyi tuossa nuoressa mieheessä, ja hänen varma mutta kirkas katseensa,

jonka hän pöydän luo päästyä heitti yleisöön, olisi ollut kylliksi masentamaan hävyttömimmänkin röyhkeyden.

Mutta jos katse jo hillitsi ja sai mukaansa läsnäolijat, hra Aneliniä tovereinensa lukuunottamatta, niin puheensa kerrassaan lumosi koko kuulijakunnan. Se kaikui niin heleänä, raikkaana kuin hopeatorven ääni suuressa konserttisalissa, koskettaen väreillään läsnäolevien sydänkieliä ja antaen vastakäikua, sovelluttaen sen sopusoinnuksi oman poven hiljaisuudessa puhuvan kielen kanssa.

— Ystävät, kuului Sairion ääni helähtävän pitkin salia. — Niinkuin herra Kevänen tässä äsken mainitsi, olen minä lupautunut pitämään täällä puheen tämän kokouksen tarkotuksesta sekä samalla kertaa teille siitä suuresta tehtävästä, joka kaikille ihmisillä on velvollisuutena tässä maailmassa. Mutta, niinkuin näette, on nyt tässä asiassa tie nousemassa pystyyn. Tässä esiintyy jonkinmoinen määräävä valta edesämme, aikoen siten tehdä tyhjäksi sen minkä olemme hyvästä tahdosta aikoneet esittää ja puhua ystävinä teidän hyväksenne. Tieto on valtaa, ja juuri tuota valtaa, jota teidän herranne tahtoo teiltä pitää kätkö-

sä, haluamme me sen mukaan kuin meillä siihen on kykyä ja tilaisuutta, jakaa teille, ystävät. Mutta . . .

— Lopeta, suu kiini, huusivat Anelin ja Stickell yhdestä suusta, jälkimmäinen höystäen sanansa tunnettulla tavallaan.

— Ei, jatkakaa puhukaa, kuului samalla koko salin laajuudelta huudettavan vastaan, ja jos tarkoin kuunteli, yhtyi samaan huutoon Olivian ja Helvin ääni.

Anelin ja hänen kumppaninsa joutuivat hämmennyksiin.

He katselivat surkeina ympärilleen, mutta kohtasivat vaan kaikkialla innostuneita katseita, jotka todenteolla huomasivat vaativan puhujaa jatkamaan. Sairio käytti hämmennystä hyväkseen ja jatkoi:

— Minä en ensinkään kummastelisi, jos kysymyksessä oleva asia olisi yksistään minun alkuunpanema. Olen vieras paikkakunnalla ja niin ollen voidaan minua pitää jonkinmoisena vääränä saarnajana. Mutta kun suunnassa ovat mukana molemmat kaupungin koulun opettajat, ne, joiden huostaan on nousevan polven opetus uskottu, on tuollainen menettelytapa minun järkipiirini ulkopuolella. Mutta siitä huolimatta, ja koska täällä on satoja tämän kau-

pungin veroa maksavia asujamia, joilla myöskin on sananvaltaa tässä, niin lienee parasta, että kuullaan isomman osan mielipidettä tällä kertaa. Huolimatta siis siitä, mitä asiasta sanoo teidän holhojaherranne, jatkan minä ja ystäväni kokousta, jos se ylipäänsä on, ystävät, teidän tahtonne. Emme siinä lakia riko, koska vielä on kansakoulujohtokunnankin päätös voimassa. Jatketaanko kokousta?

— Jatketaan, kuului ainoa ja jyrisevä vastaus salissa.

Ja kokousta jatkettiin. Sairio alotti rohkeasti puheensa ja kuulijakunta, melkein ahmimalla seurasi jännityksellä tätä asiallista ja sisältörikasta puhetta.

Selväpiirteisesti teki puhuja selvää, miten ylen tärkeätä on kansan yhteistyö kaikkien hyväksi, kuinka suuresta merkityksestä ovat kansalle uuden ajan aatevirtaukset, yhteiskunnallisen kehityksen puolesta taistelemisen ja vanhan hapatuksen hylkääminen, käyttäen täristyttäviä päivän tapahtumia esimerkkinä. Lopuksi kehotti puhuja Kylmälän kaupungin alhaisoa perustamaan keskuuteensa työväenyhdistystä ja raittiusseuraa. Niiden mukana tulee ehdottomasti uusia työohjeita, joita tulevat ajat ja kehitys tuo-

vat tullessaan.

Puhuja palkittiin vilkkailla suosionosotuksilla.

Sen perästä seurasi Keväsen hupaisa mutta valaiseva esitelmä kansakunnan kehityksestä. Verraten entisaikoja nykyisiin huomautti puhuja, kuinka esim. Kylmälän nykyiset olot ja rappiotila muutaman vuoden kuluttua, uudemman suunnan ehdittyä pitemmälle jäävät vaan muistojen joukkoon.

Tämäkin esitelmä sai innokkaan suosion osakseen, ja useat kuulijat kuiskailivat myöntyväisinä toisilleen esitelmän tosiperäisyydestä.

Kun vielä oli laulettu ja kuultu mahtava Ilkan runo, puhui opettaja Kirjalainen muutamia sydämeen käyviä sanoja juoppouspaheesta sekä niistä säälistä varjopuolista, joita alkohooli jakaa ympäriinsä. Monta kurjaa esimerkkiä toi puhuja näkönsälle ja usea kirkas kyynel nähtiin kuulijain silmistä vierivän. Alkohoolimaljan katkeria hedelmiä oli liiankin usea saanut pureksia ja tiesi siis omista kokemuksistaan todistaa puhujan olleen totuudessa.

Kun puheet loppuivat, syntyi keskustelu, katso taanko olevan syytä ryhtyä taisteluun olevia oloja vastaan, jotta päästäisiin väljemmille vesille. Ja kum-

maa! Kylmälän siivoksi ja nöyräksi tunnetulla alhaisjoukolla ei ollut siihen kysymykseen muuta kuin yksi ainoa vastaus annettava. Se kuului: taisteluun!

Heti toimitettiinkin koekirjotus ja toista sataa ilmottautui työväenyhdistykseen sekä noin 70 raittiusseuraan. Kun tulos kokouksesta oli noin ilahuttava, lausui Sairio lyhemmän lopettajaispuheensa lopussa:

— Totta se on ystävät, ja sen tämä kokous voi todistaa, että Suomen kansalla on halua edistymiseen, kun vaan saadaan sulut ensin tieltä. Tietämättömyys on kansamme suurin vihollinen. Jos sitä jo aikoja sitten olisi koetettu torjua, eivät enää nämä vastasyntyneen tuskat meitä ahdistaisi. Suurin vastus on kuitenkin parhain selvittäjä, ja minä olen iloinen siitä, että tämän kaupungin herrat, pastori etunenässä, tänään panivat sotatorven soimaan. Se jos mikään aukaisi meille uran ja oli suurena hyötynä menestykseen. Eläköön yhteistyö!

Koskaan ennen ei ollut kuultu niin riemuisaa ja vilpittöntä eläköön-huutoa kohoavan kuin tänään se kaikui kansakoulun voimistelusalista. Ja tyytyväisenä lähti yleisö kokouksesta, uudelleen kokoontuakseen viikon kuluttua, joksi sääntöehdotukset myöskin

tulisi olla valmiit. Niitä laatimaan oli valittu 10 henkeä, puuhan alkuunpanijat tietysti mukana, ja kun kansakoulua tuskin enää saataisiin kokousta varten, päätettiin se pitää erään läsnäolleen talonomistajan, työmiehen pihalla.

Kun yleisö oli poistunut salista ja alkuunpanijat, nuo kolme pelotonta tienraivaaja olivat keskenänsä, lausui Kevänen, ajatuksiinsa vaipuneena:

— Olen hyvin tyytyväinen kaikkeen mitä on tapahtunut. Leipävarras vaan hävisi näköpiiristäni.

Siihen vastasi opettaja Kirjalainen hyvin miettiväisenä:

— Niillä, joilla on valta, on myöskin leipäaitan avaimet. Kohta tarvitaan Kylmälän kansakouluun uusi koulunopettaja.

— Joutavaa, huudahdi Sairio melkein hilpeästi. — Leipäaitan avaimet tulevat silloin kaikkien taskuun, kun kerran kansa valveutuu. Tunsitteko, keitä olivat ne kaksi neitiä tuolla oven puolella?

Ja tunsivathan toiset Olivian sekä Anelinin Helvin.

— Hyvä, lausui Sairio, että heistä tulee taistelijat yhteishyvän eteen, siitä panen minä pääni pantiksi.

V.

Usea varmaan kummastelee, että hra Anelin ja kumpp. antoivat kokouksen jatkua rauhassa.

Niin, sen he kyllä tekivät, kuultuansa kokouksen osanottajien mielipiteet. Tultuansa siten nolatuiksi, enempi kuin olisivat elämässään uskoneet tapahtuvan, lähtivät he korvat lurpallaan hiipimään peräksytten ulos. Anelin puhkui vihaa. Stickell kiroili ja pastori kohotti syvästi huoaten silmänsä kohti taivasta.

Mutta Anelin luuli olevansa viisas mies. Hän tahtoi sen vuoksi kutsua taaskin »maailmansa» kokoon luoksensa, ottaakseen moisen julkeuden tuomion alaiseksi. Yhdessä Stickellin kanssa lähti hän etsimään sitä kasaan kello kahdeksaksi. Pastori taas puolestansa lupautui menemään tullinhoitaja Stämpelin luo puhumaan asiasta, sekä, jos mahdollista, kehottamaan häntäkin kokoukseen.

Kun Olivia saapui kotiinsa, oli hän kokonaan hurmaantunut näkemiinsä ja kuulemiinsa kansakoululla. Hänen iloisuutensa muuttui kuitenkin heti, kun sisään saavuttuaan tapasi pastorin isänsä vieraana.

Hän käsitti vallan hyvin, että pastori tahtoo kaikin voimin lietsoa vastustuksen puuskaa isän mieleen, jonka mielen laadun Olivia tunsi välttämättömäksi yleisistä kysymyksistä.

Kun Olivia astui sisään, nousi pastori kohteliaasti ylös tervehtimään, lausuen samalla nähneensä väen tungoksessa Oliviankin kansakoululla, ja pyytäen samalla anteeksi, että väen paljouden vuoksi oli pakotettu pysymään loitolla.

»Onneksi se oli», tuumaili Olivia. Ääneensä hän vastasi:

— Siellä oli paljon innostunutta yleisöä.

— Ja, herra paratkoon, kuinka kaikkalainen pahe kuitenkin tempaa mukaansa ihmiskuntaa. Turmeltu ihminen on aina ennen valmis pahaan kuin hyvään.

Oliviaa suututti:

— Minusta siellä ei ollut mitään niin suuresti turmelevaa. Melkein päinvastoin.

Pastori loi hämmästyneen katseen Oliviaan. Vakavana hän kuitenkin lausui, aivan kuin ei olisi käsittänyt Olivian puhetta:

— Enemmän kehittyneisiin henkilöihin eivät tuol-

laiset mitään vaikuta. Valistumattomille on se kuitenkin mitä vaarallisinta. Suin päin syöksyvät tuollaisten villitsijain mukana vaikka suoraan kadotukseen.

Nyt ei Olivia voinut enää hillitä harmiaan. Hänestä pastori Vuotasessa tällä kertaa ilmeni jotakin ilkeyttä enemmän kuin koskaan ennen. Se saattoi nuoren tytön oikein vimmoihinsa ja välittämättä seuruuksista, lausui Olivia huomattavalla halveksumisella:

— Pitäkää, herra pastori, minua kehittyneenä tai päinvastoin, täytyy minun kuitenkin totuuden nimes-
sä vastata, että täydellisesti hyväksyin tuon kokouksen ja yleisön käytöksen sekä teidän ja ystävienne osaksensa saaman ylenkatseen. Tämä on vilpittömä to-
uus; anteeksi, jos se loukkaa teidän mielipiteitänne.

Pastori hölmistyi sanattomaksi. Hän katsoi pitkään suuttumuksesta korviansa myöden punastunutta tyttöä, sekä astui pari askelta taaksepäin ja istui varovaisesti pehmeälle nojatuolille.

Vihdoin vastasi hän sortuneella äänellä:

— Tuollaista vastausta juuri kaikkein vähemmän odotin, Olivia, teiltä. Toivon, että tulette parempiin käsityksiin vastaisuudessa.

Tullinhoitaja myöskin hämmästytti tyttärensä liianavomielisyyttä ja, vaikka hänellä oli omat mielipiteensä niin pastori Vuotasesta kuin tyttärestäänkin, tuntui hänestä kuitenkin siltä, että Olivia liian tylysti kohteli heidän luonaan vieraana olevaa pastoria, josta syystä hän melkein nuhtelevasti lausuen kiirehti hätiin:

— Minä huomaan, lapseni, että olet kiihotuksissa. Sinun tulee vastedes olla varovampi sellaisten kokousten suhteen.

Mutta Olivia ei tällä kertaa ollut niin helposti voitettavissa. Mitään epäilemättä lähenei hän isänsä notatuolia, laski kätensä hänen olalleen ja lausui, katsoen sydämellisesti isäänsä silmiin:

— Anna anteeksi, isä rakas. Mutta sinäkin rakastat totuutta, enkä minä suinkaan ole muuta kuin sinun lapsesi. Muuten olin jo luullakseni kyllin vanha käsittämään hyvän ja pahan. Ei suinkaan meidän silti tarvitse olla poissa totuudesta, vaikka koko maailma ympärillämme leimaishi sen vääräksi. Se on juuri kallista oppiasi, isä hyvä, ja sitä ei koskaan tule tyttösi unohtamaan.

Tullinhoitaja Stämpel oli voitettu. Huolimatta kui-

tenkaan sitä ilmaista, lausui hän vaan ystävällisesti Olivialle:

— Äkinäinen keväinen tuulenpuuska monasti erehdyttää meitä. Luulemme heti kesän saapuvan, mutta jo huomenna saattaa olla ankara pakkastuisku. Koeta nyt rauhottua, lapseni ja mieti, eikö tämäkin vaan ollut tuollainen ohimenevä puuskuus.

— Ei, rakas isä. Totuus ei voi hävitä raivomyrskynkään mukana, vastasi Olivia, kumartaen pastorille ja poistui reippaasti omaan huoneeseensa. Mutta se katse, jonka pastori näki tytön poistuessa iskevän häneen oli kaikkea muuta kuin rauhottavaa laadultaan. Pastorin omalletunnolle se merkitsi paljo ja siitähän syystä hän heti heittikin jäähyväiset tullinhoitajalle ja lähti, mennessään noituen itsekseen tuhmaa menettelyään tässä jupakassa.

»Lempo, kun asetuinkaan vastustavalle kannalle», ajatteli pastori harmistuneena. »Nyt menetin koreasti etusijan ja sen mukana ehkä 50 tuhatta markkaa. . . Hitto, etten alkanut puolustamaan uutispyrinnöitä. . . Riivattuko voi edeltäkäsinkin tietää tytön siihen takertuvan. Äis! Nyt menettelin aika tuhmasti».

Pastori oli niin sydämestynyt itselleen, ettei men-

nyt ensinkään kokoukseen Anelinille, vieläpä unoh-
ti mennä viinapolttimoon työväen kasarmille pitä-
mään lupaamansa »raamatun selitystä». Meni vaan
kotiinsa ja sulkeutui kamariinsa koko illaksi. Hän tie-
si nyt katuvaansa urhoollisuuttaan, mutta, kovaksi on-
neksi hänelle, oli se liian myöhäistä . . .

Anelinilla sitä vastoin ei kaduttu. Siellä riehui poli-
tillinen kiivaus, ja jokainen tiesi velvollisuutensa vaa-
tivan tekemään ankarinta vastustusta valloille pääs-
syttä »sekaannusta».

Yhteiskoulun kannattajien kokous päätettiin pitää
heti samalla viikolla. Maalari Penselin ja räätäli-
mestari Vest valtuutettiin tarkastamaan ja — hylkäämään
kirkossa alulla olevat freskomaalaukset. Kansakoulu-
johtokunnan kokous pidetään heti seuraavana päivä-
nä. Johtokunnan toimeksi jätetään Kirjalaisen virasta
erottaminen.

— Niin, mutta käykö se vaan niin päikseen? Kan-
sakoulu saa valtion avustusta, arveli leipurimestari
Krause.

Se oli vaikea puhua. Kukaan ei tietänyt, miten sii-
nä asiassa olisi tekeminen. Lopuksi huomasi räätäli-
mestari Vest keinon.

Täytyy löytää pätevä syy.

— Vääräoppinen, huudahtivat kaikki yhdestä suusta.

Onneksi löytyi pätevämpiäkin syitä. Suutarimestari Pohjasen 14-vuotias poika, tunnettu suurlurjus kaupungissa sekä mitä härkäpäisin junkkari, joka piti kunnia-asianaan saada torailla opettajan kanssa, milloin tupakanpoltosta, tappelusta tai muusta hävyttömyydestä, oli onnistunut saamaan sävyisän opettajansa toisinaan niin tuskastumaan, että unohti ainaisen suusopukan ja sen asemasta antoi pojalle kelpo ja hyvin ansaitun korvapuustin.

Tämän seikan muisti kokouksessa pojan hellä isä, jonka isällisesti sykkivä sydän sen takia monasti jo oli karvaita kirouksia opettajalle lähettänyt. Mutta nyt oli koston hetki käsillä. Siksi pä suutarimestari nousikin mahtipontisesti ylös ja lausui juhlallisesti:

— Mitä syihin tulee, on niitä varsin helppo löytää kyllin päteviä. Opettaja Kirjalainen ei ole oikea ihminen, vaan tavallinen peto, tyranni sanan täydessä merkityksessä. Siellä se ruoskii ja räähkää ihmisten lapsia, jotta tulevat sekä kuuroiksi että sokeiksi. Hiiheen sellainen opettaja!

— Hyvä! Hurra, kuului kokousmiesten voitosta riemuitseva ääni aina kauas kadulle.

Voitto oli nyt varma ja vielä kerran Kylmälä muka pelastettu hukkumasta uudemman ajan valoisampiin laineisiin.

Mutta kun kokous oli lopussa ja hiljaisuus vallitsi niin Anelinin talossa kuin koko Kylmälässäkin, valvoi vielä neljä silmää, toiset kaksi tullinhoitajan tyttären kamarissa makuuvuoteella ja toiset Anelinin makuukamarissa. Ja ennenkuin ne sulkeutuivat, kuului ensimmäisen silmäparin omistajan viimeinen iltarokous näin:

— Sinä, joka todella olet itse totuus ja rakkaus, auta sinä kansaa käsittämään omat puutteensa ja tarpeensa. Lujita niitä, jotka työhön ovat itsensä uskaltaneet antaa ja — jos on tahtosi, ohjaa ja käytä heikot voimani sen asian auttamiseen.

Toisen silmäparin omistaja taas ajatteli hiljaisuudessa, isän ja äidin nukkuessa samassa huoneessa:

— Voi, jos uskaltaisin, jos voisin ottaa osaa. Miten väärin heitä vastaan suunnitellaan . . . Taivas, että siinä mukana on oma isäni. Jumala, avaa hänen silmänsä, että näkisi eron oikeuden ja vääryyden vä-

lillä... Miten uljas olitkaan siellä, taistellessasi to-
tuuden puolesta, tämän sinulle vieraan paikkakun-
nan väestön puolesta... Voi, kuinka mielelläni tah-
toisin olla sinulle apuna... Mutta sitä et sinä tiedä.
Ehkä vihaat minua isäni tuhmuuden takia... Jos tie-
täisit, kuinka paljon sinusta pidän, varmaan luottai-
sit minuun... Sinä hiljainen yönhenki, kuleta se hä-
nen tietoonsa ja rohkaise häntä, ja heitä kaikkia, kes-
täämään niitä vääryyksiä, joita heidän eteensä asete-
taan...

VI.

Kaksi viikkoa on vierinyt edellisestä.

Myrskyisä aika! Nyt on jo kuitenkin kaikki isomassa määrin ohi. Kun kiireesti toimitaan, saadaan pienessä ajassa paljon aikaan, eikä kaksi viikkoa ole niinkään lyhyt aika.

Pieni silmäys siis menneeseen kahteen viikkoon.

Kokouspäivän jälkeisenä maanantaina, kun Sairio toverineen oli työssä kirkolla, saapui sinne tuo valittu komitea, toinen ammattimies — sillä sellaisena täytyy väkistenkin pitää hra Penseliniä — ja toinen räätälimestari.

Sanaakaan virkaamatta tarkasteli »komennuskunta» jo maalattuja paikkoja, Sairion tarkastajista välittämättä sen enempää.

Noin puolen tunnin ajan kesti tarkastusta. Silloin näkyivät tarkastajat jo pääsneen selville työn kelpoisuudesta ja mahtavalla äänellä kutsui Penselin Sairiota telineiltä tuleman alas keskustelemaan heidän kanssansa.

Aluksi piti Sairio sellaisen kuitenkin tarpeettoma-

na, kun työn kanssa tiesi olevan kiireen ja vastasi, että jos herroilla on puhuttavaa, kuulee hän kyllä puheen ylös. Mutta kun Penselin virallisella äänellä siihen vastasi hyvin kuuluvasti heidän olevan valitut töiden tarkastelijoiksi, huomasi Sairio olevansa pakotettu lähtemään alas kuulemaan mitä herrat valitut oikein tiesivät puhua.

— Minä en tietänyt että olette työni tarkastajia. Noh, mitä alusta pidätte?

Penselin ei ensin tahtonut löytää sanoja. Kootuansa kaiken virkapontisuutensa ja röyhkeytensä, hän viimein vastasi, uskaltamatta kuitenkaan katsoa puhuteltavataan suoraa silmiin:

— Hm! Olemme tulleet siihen päätökseen, että teidän on parasta laata työstänne.

Sairio hymyili.

— Tarkotatte varmaan yö- ja ruokatunnin ajaksi?

Hra Penselin äimistyi.

— Ivaksiko otatte? Mutta ottakaa huomioon, se on täyttä totta. Emme hyväksy työtänne.

— Ja syy? Tiedättekö syytä?

— On se, ettei työnne tule kelvollista!

Taas hymyili Sairio.

— Kuka sen teille ilmaisi? Suokaa anteeksi jos rohke-
nen uskoa unen sen teille ilmaisseen.

Penselin raivostui.

— Äh! Vai niin. Tuskin teillä, hyvä herra, on aavis-
tustakaan siitä mikä mies olen minä? Häh!

Sairio nauroi ääneensä.

— En todellakaan tiedä, kenen kanssa minun on
kunnia puhua. Sen vaan tiedän, että olette työni tar-
kastajia ja sanotte, ettei se teitä miellytä.

— Olen tämän kaupungin maalarimestari ja tämä
toinen on. . . No, se nyt on yhtäkaikki. Minä olen am-
mattimies enkä hyväksy työtänne.

— Juuri se, ettette hyväksy työtäni, todistaa pa-
raiten, että olette tämän kaupungin maalarimestari.
Vastatkaa minulle, sanoi Sairio ja osotti kädellään alt-
tarin toisella puolella olevaa alkumaalausta — tulee-
ko tuosta kuviosta enkeli vai perkele: Samalla osotti
hän toisella puolella olevaa akkunamaalausta ja jat-
koi:

— Kun tuon ensimmäisen arvaatte oikein, tulee
teidän tuosta toisesta vastata, syntykö siitä valmis-
tuessa taivas vai helvetti.

Molemmat arvostelijat katselivat noloina toisiaan.

Sairio jatkoi:

— Te voitte sanoa toisesta tulevan enkelin, toisesta helvetin. No niin. Mutta kun minä vannon, ettei niistä tule enkeliä eikä perkelettä, ei taivasta yhtävähän kuin helvettiäkään, olette te puolestanne varmaat siitä, että siihen kuvataan kaksi tyhmää työnarvostelijaa ja sanotte silloin: »Työnne ei meitä tyydytä». Ja kun näin on laita, niin ettehän paheksu, jos nyt jätän teidät hyvästi. Minulla ei ole aikaa pitemmältä, sillä kesä kuluu pian ja työtä on liiaksi näin vähillä työvoimille.

Sen sanottuaan lähti Sairio ylös telineille jatkaamaan työtänsä, ja molemmat »työntarkastajat» hiipivät hiljaa ulos kirkosta, varmoina siitä, että olivat kelpo tavalla saaneet nenälleen.

Mutta siihen tietoon ei luonnollisesti tyydytty. Apteekkaria vaadittiin vielä samana iltana pitämään rakennusjohtokunnan kokous, jossa kiivasti vaadittiin Sairion erottamista. Sitä vastusti kuitenkin itse apteekkari ja tullinhoitajakin sekä lupasivat toimittaa pääkaupungista kolme kallispalkkaista taiteilijaa arvostelemaan, josta syntyneet kustannukset tulee erottamista vaativien suorittaa, elleivät peruuta joutavaa

vaatimustaan.

Se uhkaus rauhotti. Kukaan ei uskaltanut pistää nenäänsä siihen pihtiin, ja niin sai Sairio rauhassa jatkaa työtänsä.

Mutta keskinäinen sopusointu oli nyt myöskin loppunut. Apteekaria ja tullinhoitajaa pidettiin suoraa päätä pettureina ja oikein Anelin vannoi sen »päälle», ettei näitä herroja enää tulla luottamustoimiin valitsemaan.

Yhtä nolosti onnistui Kirjalaisen erottamispuuha.

Kun asukkaat nim. saivat tiedon siitä, että Kirjalainen aiotaan erottaa opettajatoimestaan, pidettiin asiasta ennen mainitun työmiehen pihalla kokous, jossa ankarin sanoin moitittiin sellaista puolue-sokeutta ja lähetettiin kansakoulujohtokunnalle kirjelmä, jossa uhattiin koota kaikkien nimet yhteen ja tehdä valitus johtokunnan menettelystä kouluylhallitukselle. Se keino auttoi. Johtokunta ei uskaltanutkaan erottaa Kirjalaista. Häviö siitäkin tosin tuli Anelinille ja hänen »maailmalleen», mutta mikäs auttoi! Täytyi kärsiä.

Näin onnellisesti ei käynyt Keväselälle. Huolimatta tullinhoitajan ja apteekkarin vastustuksesta, päät-

ti kannattajain kokous erottaa hänet sopimattomana koulunopettajaksi.

Se olisi ollut ankara isku edistyspyrinnöille Kylmälässä sekä itse Keväsellekin, ellei tullinhoitaja, Olivia salaisesta esityksestä, olisi rientänyt apuun. Tullikamarissa sai Kevänen paikan ja Anelin »maailmansa» kanssa ei mahtanut sille muutokselle mitään. Saivat vaan harmikseen tietää tuon kiusatun miehen ja toiset toverinsa olevan kaupungissa ja jatkavan rauhassa alkaamansa kehitystyötä kansan keskuudessa.

Päätöksen mukaan kokoonnuttiin ensi kokouksesta viikon kuluttua kokoukseen luvatus talon pihalle.

Piha täyttyi tälläkin kertaa väestä; luonnollisesti Olivia ja Helvikin taas sinne pistäytyivät ja entinen innostus valtasi taaskin yleisön. Sääntöehdotukset myöskin niin työväenyhdistykselle kuin raittiusseurallekin luettiin ja hyväksyttiin lähetettäväksi asianomaiseen paikkaan saamaan vahvistusta. Lisäksi valittiin väliaikaiset johtokunnat kumpaiseenkin yhdistykseen. Esimieheksi olisi väkipakolla vaadittu Sairiota työväenyhdistykseen ja Kevästä raittiusseuraan. Kumpikin kuitenkin kieltäyi jyrkästi tointa ottamas-

ta vastaan. Jäseninä sanoivat tahtovansa olla ja antaa apuansa missä vaan on mahdollista, ryhtymättä kuitenkaan johtavaan asemaan, koska arvelivat, ettei itse työväestö yhdistyksien jäsenet mahdollisesti silloin olisi kyllin vapaita työskentelyyn.

Opettaja Kirjalainen kuitenkin lopulta suostui ryhtymään esimiehen toimeen raittiusseurassa, ja se isäntä, jonka talon pihalla kokousta pidettiin, hyväksyttiin lopulla yksimielisesti työväenyhdistyksen esimieheksi.

Näin oli pohjaperustus laskettu sille suurelle aatteen rakennukselle, joka ajan eteenpäin vierieessä ko-
hoaa niin Kylmälässä kuin muuallakin aina korkeammalle kohti päämaalaa joka ei ole pienempi kuin kokonaisen ihmiskunnan pelastus, maailman onni ja menestys.

VII.

Taaskin kului pari viikkoa verrattain rauhallisesti eteenpäin.

Eräänä pyhäiltana istui Kevänen asunnossaan aatelmiinsa vaipuneena, kun äkisti soi ovikello, herättäen hänet unelmistaan, niin suloisia kuin ne hänen mielestään olivatkin.

Kevänen meni avaamaan ja iloisena, melkein hengästyksissä töyttäsi Sairio sisään.

— Niinhän sinä, velikulta, juokset kuin tulipalossa, lausui Kevänen tervehtiessä leikillisesti.

— Oikein arvattu, huudahti Sairio iloisesti. — Koko maailma taitaa olla tulella, mutta suurin palo riehuu täällä.

Hän löi kädellä rintaan.

— Minä tunnen vaan kahtalaista rinnanpolttoa — närkästystä ja lempeä.

— Minulla on jälkimmäistä, sen pahempi, tunnusteli Sairio huohtaen, heittäytyen huolettomasti sohvalle.

— Vahingon tuli vai tahallinenko, uteli Kevänen

leikillisesti.

— Tahallinen! Oikea murhapoltto . . .

— Ja sytyttäjä . . .

— On — näin meidän kesken puhuen — oikea lumotar, 18-vuotias, tummakähäräinen, solakkavartaloinen, oiva profili, hyvä laulunääni ja mainio viulunsoitossa.

— Minun täytyy tunnustaa, ettet ole varsin huonosti onnistunut.

— Onnistunut . . . Siinäpä juuri se pulma onkin. Minä olen päinvastoin epäonnistunut.

Kevänen ei käsittänyt mitä Sairio sillä tarkoitti.

— Sinä käsität kyllä, kun ensin kuulet tuon lumotaren nimen. Hän on värjärimestari Anelinin tytär, neiti Helvi Anelin.

Kevänen ymmärsi.

— Nyt en voi muuta kuin surkutella. Se lintu istuu sillä oksalla, johon meikäläisen metsämiehen on melkein mahdoton ampua. Missä tutustuit tuohon lintuun?

Sairio kertoi peittelemättä kaikki. Sanoi ostaneensa eilen itselleen kanotin ja tänä aamuna lähteneensä sillä lahteen melomaan. Päästyänsä noin pari kilo-

metriä kaupungista, lähelle muuatta pientä yksinäistä saarta, kuului hänen korviinsa viehättävä viulun ääni. Hän taukosi melomasta ja kuunteli. Soitto oli hurmaavan kaunista ja kuului saren toiselta rannalta. Toisiin kappaleisiin yhtyi vieno sointuva naisääni, ja Sairio alkoi uskoa, että saarella olisi jokin onnellinen pari, sulho soittajana, neito laulamassa. Lopulta täytyi hänen saada siitä selvyys ja hän lähti melomaan saaren ympäri. Soitto kuului yhä likemmältä, kun hän saapui toisella puolen saarta ja heti älysi-kin hän tytön istumassa selin häntä kohden saaren rantakivellä, soittaen viulua yksinäisyydessä kanotti vieressä. Näky tuntui aivan satumaiselta ja lumottuna jäi hän siihen kohtaan. Lähteminen takaisin tuntui mahdottomalta, mennä eteenpäin olisi häirinyt neidon yksinäistä vapautta. Hiljalleen lojui kanotti virran mukana kuitenkin vallan huomaamatta rantaa kohden. Hän oli jo hyvin lähellä tyttöä, kun soitto taukosi ja soittajatar käänsi samalla kasvonsa suoraan häneen. . .

— Molemmat säikähtivät — sehän on tavallista sellaisissa tapauksissa, huomautti väliin Kevänen.

Sairion säikähdys johtui, niin hän itse vakuutti, ty-

tön kauneudesta ja siitä, että hän tytön tunsı vihamiehensä Anelinin tyttäreksi.

Helvin säikähdys taas — niin oli hän jälestä selvittänyt — aiheutui siitä, ettei tiennyt ketään olevan lähellään ja siitä syystä lauloi ja soitteli niin huolettomana.

— Minä — jatkoi Sairio innostuneena — vaikka olenkin itse mielestäni hyvinkin rohkea, hämmennyin niin, että olin luikkia hyvää kyytiä tieheni. Kuitenkin jokin salainen voima esti minua siitä. . .

— Syttynyt tulipalo povessasi, keskeytti Kevänen.

— Niin, jatkoi toinen — esti minut ja lopulla sain suuni auki edes niin paljon, että kykenin kiittämään kuulemastani.

Tyttö hymyili kainosti ja sanoi pitävänsä laulusta sekä soitosta — yksinäisyydessä.

— Silloin rohkasin luontoani ja parilla vedolla olin kanottineni rantakiven vieressä. Pyysin vieläkin tyttöä soittamaan, mutta sain kieltävän vastauksen. Pakina siinä meille syntyi, kunnes lopulla kysäsin, tunsiko hän minua. Sen hän myönsi, mutta teki saman kysymyksen minulta. Mutta kun minä sen myönsin, kysyi Helvi, mistä olen tullut hänet tuntemaan. Ikävä

kysymys. Täytyi näet vilpittömästi tunnustaa hänet ensi kerta nähtyäni kansakoululla uteliaisuuteni pakkotaneen tiedustamaan, ken hänen piti oleman. Vielä hetken juteltuamme yhtä ja toista, sanoa tokasin minä äkisti:

— Teillä, neiti, mahtaa olla hyvin huonot käsitykset minusta?

— Samaa epäilen minä teistä. Onhan isäni tavallaan Teidän vastustajanne.

— Vastustatteko tekin niitä pyrintöjä, joiden takia olen isänne ylenkatseen ansainnut?

— Minä tahtoisin olla halusta itse mukana. Mutta sitä ei isäni voisi suvaita.

Keskustelimme ja meistä tuli hyvät ystävät. Rinnakkain meloimme takaisin nyt vasta illan tullessa ja ennenkuin erosimme, teimme sopimuksen iltaisin tavata toisiamme lahdella. Tässä koko juttu.

— Ja nyt olet sinä auttamattomasti lempiytynyt, kysyi Kevänen.

— Niin. . . toivottomasti. Soisin näet tuon äijäkön-tyksen vaikka jo tänä yönä matkustavan autuaammille metsästysmaille.

— Ukko on vanha tervaskanto. Se ei siis niin kii-

reesti tule tapahtumaan. Mutta sinun tulee voittaa tuo tyttö itselles. Siis miehekkäästi vaan asiaan käsiksi!

— Parastani olen tekeväni. Saas nähdä miten siinä selvittää.

Sairio näytti hyvin miettiväiseltä.

— Minullakin on uutisia sinulle. Haluatko kuulla, kysyi Kevänen ystävältään.

— Mielelläni. Anna kuulua.

— Pastori Vuotanen hakee itselleen toista paikkaa.

— Rovastin paikkaa, muutaman tuhannen palkankorotuksella. Niinkö?

— Pientä kappalaisen paikkaa toisesta hiippakunnasta. Hän ei enää viihdy täällä.

— Kun piru, edistyksen muodossa, on tullut seurakuntaan, niin varmaan on se syynä lähtöön. Pienempää paikkakuntaa kuin tämä on ollut, hän tuskin mistään löytänee.

Kevänen hymyili salaperäisesti. Vakavana hän kuitenkin sanoi:

— Rukkaset lienevät suurempana syynä!

— Rukkaset, kummasteli Sairio. — Sekö peijakas, kieltäytyi ryhtymästä papin vaimoksi? Kellä on niin

lihavat päivät ja niin suurta lapsiliutaa kuin juuri pappiloissa tavataan?

— Minun morsiameni kieltäytyi rupeamasta enää pastori Vuotaselle morsiameksi.

Nyt nousivat Sairion silmät pystyyn.

— Si. . . sinun morsiamesi, soperteli hän käsittämättömänä.

Kevänen istuutui ystävänsä viereen, laski kätensä hänen olalleen ja lausui hiljaa:

— Anna anteeksi, että olen jo kokonaisen viikon salannut sinulta, minkä sinä heti ilmotit minulle. . . Olet kaikesti huomannut, että viimeisten kahden viikon ajan olen ollut erilainen kuin tavallisesti? No niin. Minä olin lempiytynyt »korvia myöten». Eikö se kuulu hyvin runolliselta? Sinä myönnät. Hyvä. En uskaltanut siitä sinulle ilmottaa, pelkäsin näet rukkasia. Hän, jota lemmin, näytti minusta saavuttamattomalta. Mutta toissapäivän iltana. . . niin. . .

— Sait myöntymyksen. Niinkö?

— Ja vallan uskomattani. Minä olen onnellinen! Onnittele ystäväni, onnittele!

— Kaikella sydämelläni. Sitä ennen tulee minun kuitenkin tietää, kuka on morsiamesi?

— Äh! Kuinka hajamielinen olen. Riivattua tuo lempi. Sekottaa pään ja ajatukset. Kuule siis: hänen nimensä on Olivia!

— Esimiehesi, tullinhoitajan tytär. . .

— Kunnan ukko kerrassaan. Aikaa voittaen tulee hänestä kelpo puoluelaisemme.

Kevänen oli riemuissaan. Sairio mietti hetken. Sit-
ten hän lausui, ottaen ystävänsä kädestä:

— Muistatko, kun ensi kerran näin nuo neitokset kansakoululla, lupasin panna pääni pantiksi siitä, että heistä tulee taistelijoita yhteishyvän eteen? Alku on hyvä, lopussa kiitos seisoo. . . Toivotan sinulle vilpittömästi onnea. Nykyaikana lempiä ja olla todellisesti lemmitty, merkitsee paljon.

— Ja Olivia on, sanan täydellisessä merkityksessä minuun »pikiintynyt». Muuten tunnen itsekin pitäväni aivan vilpittömästi hänestä.

— Mutta pastori Vuotanen. . .

— Pitää myöskin hänestä. Eilen illalla kävi vieraililla ja kun sai sopivan tilaisuuden ilmotti lempensä. Minä olin ennättänyt kuitenkin sitä ennen ja siis käsität, mikä oli vastaus. Siitä harmistui Vuotanen ja ilmotti heti hakevansa itsensä pois koko kaupungista.

— Toivokaamme, että pastori Vuotanen saa kaikki sen paikkakunnan äänet itselleen, tuumaili Sairio nauraen.

Siihen ei ollut kenelläkään vastaan sanomista.

VIII.

Syksy saapui siitäkin kesästä. Kirkko oli jo valmis sekä saanut kaikkien yksimielisen tunnustuksen, Anelinia ja hänen »maailmaansa» lukuunottamatta. Hotelli oli vielä keskeneräinen huolimatta siitä, että työtä tehtiin rivakasti lisätyillä työvoimilla.

Kevänen oli jo kihloissa, oikein isän siunauksella. Sairio sitä vastoin iltasin souteli lahdella kanootillaan tapaamassa toista kanootilla soutelijaa, Helmiä, joka isänsä suostumuksella sai »terveydekseen» käydä iltasin soutelulla.

Mutta olisipa vaan ukko Anelin joskus itse pistäytynyt lahdelle, olisi hän nähnyt kuinka heti ensimmäisen niemen kärjestä yhtyi tyttärensä seuraan toinen kanootilla meloja, jotka sitten yhdessä suuntasivat matkansa siihen pieneen saareen, jossa ennen olemme kohdanneet Helvin soittavan viulua, Sairion istuessa lumottuna kanootissaan. Ja jos hän olisi hiljaa lähestynyt saarta, olisi hän kuullut tulisen hurmaavia viulun säveliä, miehen ja naisen laulaen duetteja viulun säestyksellä sekä väliaikoina hupaista, hil-

littyä keskustelua lemmestä, tulevista onnellisuuden hetkistä y. m. jotka toisinaan häipyivät suloisiin suudelmiin.

Mutta mestari Anelin ei niistä tietänyt. Helvi sou-teli vaan terveydekseen ja värjärimestari noitui, har-mitteli ja kiroili tuota maalarin heittiötä, joka oli vil-linnyt koko Kylmälän väestön.

Eräänä kauniina kuutamoiltana olivat Helvi ja Sairio taas tavallisuuden mukaan yhdessä »lemmen saarella», joksi sen olivat nimittäneet, ja keskusteli-vat entiseen tapaansa hauskesti keskenään.

Äkisti muuttui Sairio totiseksi ja näytti miettiväi-semmältä kuin koskaan ennen. Helviä se alkoi kum-mastuttaa ja hän uteli siihen syytä. Hetken mietitty-ään vastasi Sairio:

— Minä vaan ajattelen, ettei tämä elämä ijäksi kel-paa.

— Vaan . . .

— Minun täytyy luonnollisesti saada sinut omak-seni, huudahti Sairio, kietoen kätensä tytön ympäri.

— Sulo, armas. Olenhan omasi, vastasi Helvi, sili-tellen pienillä kauniilla käsillään kähäröitä, jotka la-kin alta valuivat Sairion otsalle.

— Minä tarkotan, että täytyy saada pieni sievä koti ja sinut sinne emännäksi. Vähempään en voi tyytyä. Huomenna käyn isäsi puheilla.

Helvi sätkähti.

— Ei, sitä et saa tehdä. Hän katkasee meiltä nämäkin tilaisuudet. Hän vihaa sinua, eikä hänen vihansa ole leikkiä.

— Silloin vien sinut, armas Helvi, väkisten, huu-dahti Sairio rohkeasti.

— Ei, ei. Siihen en voi suostua. Meidän täytyy kantaa kohtalon kovuutta.

Sainio veti tytön rinnoilleen ja katsoi vakavasti häntä silmiin, lausuen samalla hiljaa mutta merkittävällä äänenpainolla:

— Helvi! Sinä olet sanonut lempiväsi minua yli kaiken maailmassa.

— Niin olen. Epäiletkö minua?

— Sitä en sano. Mutta jos minä olen sinulle maailmassa kallein, ei isäsi vastustus voisi meitä estää yhtymästä.

— Isäni ei voi myöntyä avioliittoomme. Tiedäthän, lemmittyni, että olen vasta 18-vuotias. Isäni voi siis helposti sen estää, vaikka emme häntä kuulisikaan.

Sairio katsoi pitkään ja tutkivasti Helviin. Hetken perästä lausui hän melkein sortuneella äänellä:

— Niin. Hän voi sen tehdä . . . Tehköön! Olemme yhtä onnellisia . . . niin, kenties onnellisimpiakin, ilman papin virallista välitystä . . . Helvi! Tahdotko? Uskallatko?

Helvi iski nyt vuorostaan kummallisen katseen Sairioon. Hänen äänensä sai kolkon väreön, kun hän lausui:

— Sulo! Mitä tarkoitat? . . .

— Että olet minun, vaan minun, ei kenenkään toisen, huolimatta itsestäsi ja kaiken maailman välittäjistä.

Helvi käsitti. Hänen kätensä herposi Sairion kaulalta. Hän tahtoi väistyä, mutta oli suljettuna vyötäisiltään Sairion syliin.

— Päästä minut, sanoi hän äänellä, josta ilmeni sekä tuskaa että suuttumusta.

Sairio laski. Helvi nousi pystyyn, vastaamatta sanaakaan.

— Sinä et vastaa, sanoi Sairio ja nousi myöskin ylös — Miksi et vastaa?

— Siksi, vastasi Helvi kylmästi, — etten luullut si-

nun toki niin pitkälle menevän. Mutta jos todella vaadit vastaustani, sanon minä: en ikinä mene miehelle, joka ei kuitenkaan ole omani.

— Huomaan — vastasi Sairio katkerasti, — että riiput kiinni hyvin vanhettuneissa ennakkoluuloissa. No niin! Sitten en mahda mitään. Vastustat minua pyytämästä sinua isältäsi, etkä muuten suostu ryhtymään puolisokseni. Minä en kuitenkaan voi kestää tätä kauemman ja siitä syystä, Helvi armas, täytyy meidän — erota!

Väristys kävi Helvin ruumiin läpi, kuultuaan viimeisen sanan.

— Erota, — toisti hän ja katsoi tutkivasti Sairiota silmiin.

— Niin katkeraa kuin se on, täytyy se tapahtua. Kärsin tähtesi kaiken ikäni, mutta näin kärsin myöskin. Eikä vielä epäilemistäkään siitä, etten jonakin kauniina päivänä näe sinua, isäsi siunaamana toisen omana. . . Työni on täällä kohta valmis, loput jäljellä olevista saa suorittaa apulaiseni. . . Huomenna jätän hyvästi tälle kaupungille.

Helvi vaipui ajatuksiinsa. Hetken päästä hän virkkoi:

— Löytyisi vaan yksi toivo saada isän suostumus.
Toivonsäde välähti Sairion silmissä.

— Toivo! Löytyisikö todellakin jokin toivo? Sano, puhu! Olen valmis uhraamaan puolen itsestäni, kun vaan saan isäsi suostumuksen.

— Siis lyhyesti: hylkää ne mielipiteet, joita edustat. Anna siitä hänelle varmuus. Silloin olet hänen suosionsa saavuttanut.

— Mitä? Minäkö! Puhutko totta?

Sairio ei uskonut omia korviaan. Helvi jatkoi:

— Sinä kysyit, enkö pitäisikään sinua kalleimpana maailmassa, kun kuuntelen isänikin mielipidettä. . . Sinä olet saman vannonut minulle. Pidätkö nyt mielipiteesi minua rakkaampana?

— Ah, nyt minä käsitän! — Sairio astui pari askelta taaksepäin ja jatkoi kolkolla äänellä:

— Ansaitakseni itselleni nuoren, miellyttävän vaimon, tulisi minun hylätä oman pyhän vakaumukseni, olla petturi ja roisto. Vaihettaa mielipiteitä, aivankuin ne olisivat joitakin kelvottomia rääsyjä, joita vaihtamalla, pienillä välirahoilla, saa juutalaiskauppiaalta uusia. . . Kallis olet todella minulle; ei kukaan maailmassa tule sitä tilaa täyttämään, joka, sinut kadotet-

tuani jää tyhjäksi. . . Sellaiselle vaihtokaupalle täytyy minun kuitenkin rehellisenä miehenä sanoa: hyi! Tämä on, niin totta kun uskot Jumalan elävän ja hallitsevan maailmaa, rehellinen totuus.

Helvi vaipui alas.

— Muuta en voi sinulle myöntää enkä ehdottaa, sanoi hän hiljaa.

— Et voi. . . Olkoon siis kaikki vaan karvasta unta, joka ijankaikkisesti kalvaa mieltäni. Mahdoton on minun rikkoa tuntoni rauhaa ja. . . Jumala olkoon kansasi.

Sairio astui kanottiinsa, tarttui melaan ja hiljaa lähti hän kohti kaupunkia.

Kuu paistoi heleän kirkkaasti taivaalta, hänen poistuessaan »lemmen saaren» varjosta merelle. Hiljainen tuulen henkäily tuli saaresta, tuoden jäähyväiset Helviltä. Se oli viulun ääni, joka vienosti kertoi soittojansa sydänsurua poistuvalle. . .

Niin, kenties viulu tunsikin, miten polttavia olivat ne kyöneleet, jotka soittajan silmistä sen kannelle putoilivat.

IX.

Aika vierii varmoilla askelilla aina eteenpäin. Vuosi menee menojansa, toinen astuu tilalle, tuoden joukon uusia asianhaaroja ja tehtäviä tullessaan.

Paljon on Kylmäläkin viiden vuoden ajalla muuttunut. Se aika on menneisyyteen siirtynyt siitä kun viimeksi »lemmen saarella» tapasimme Sairion ja Helvin.

Vanha Anelin on kokonaan syrjäytynyt yhteiskuntakysymyksistä. Liikkeensäkin on jo myynyt, ja kun Helvi, vastoin hänen tahtoansa, jo useita vuosia sitten liittyi työväenyhdistykseen, sai hän samalla muuttaa kotoansa pois.

Helvi onnistui kuitenkin saamaan hyvän paikan heti, ja kun työväki jälestäpäin perusti oman kaupansa, valitsi se Helvin sen hoitajattareksi. Siinä toimesta hän pian saavuttikin kaikkien suosion ja kauppa on edistynyt melkosesti.

Kevänen taas on jo kohta viisi vuotta ollut naimissa. Hänellä on kaksi reipasta perillistä, ja kun tulinhoitaja jo on vanha mies, suorittaa Kevänen hänen

tehtäviään.

Työväenyhdistyksessä toimii hän vielä kuten ennenkin. Kaupungin hotelli teki näet kannattajien puutteessa konkurssin ja työväenyhdistys raittiusseuran kanssa osti talon. Iltamissa pitää Kevänen, huolimatta siitä, että suunta viime aikoina on muuttunut vaativammalle puolelle, luentoja ja avustaa edistystä tavalla ja toisella. Kiitollisuudeksi siitä onkin yhdistys nimittänyt Keväsen kunniajäsenekseen.

Olivia-rouva on taas koko sielullaan liittynyt miehensä kanssa yhteistyöhön. Lastenkurssien opettajana on hän erityisesti saanut tunnustusta.

Yhdistyksessä vallitsee muutoin mitä parhain toveruushenki, huolimatta siitä, että jäsenluku jo on melkoisen suuri. Se on valistavan kirjallisuuden ja sanomalehdistön ansiota, etupäässä työväen omien julkaisujen, joita Kylmälään leviää ilahuttavassa määrässä.

Jalostuttavia iltamia pidetäänkin useasti. Niissä on etupäässä ohjelmana puheita, esitelmiä, jokin sopiva, hyvin harjoitettu näytöskappale ja melkein poikkeuksetta laulua ja viulusooloa Helviltä. Se on aina tervetullut numero, ja kiitollinen yleisö palkitsee

sen aina mitä repäisevimmillä kädenpaukutuksilla.

Opettaja Kirjalainen on myöskin hyvin menestynyt raittiusseuroineen. Jäsenluku on kasvanut ja raittiusseuran ansiota on suureksi osaksi sekin, ettei kaupungissa enää löydy kuin yksi ainoa kapakka. Mutta sekin on opettaja Kirjalaisen silmätikkuna, eikä epäilemistäkään siitä, ettei sekin eräänä kauniina päivänä vedä viimeistä henkäystänsä.

Pastori Vuotasta ei myöskään neljään ja puoleen vuoteen ole ollut Kylmälässä. Silloin kun hän haki toista paikkaa, sai hän Sairion toivomuksen mukaan, sen seurakunnan yksimielisen hyväksymisen ja niin jäi Kylmä häneltä rauhaan. Naimisissa kuuluu kuitenkin jo olevan, eikä köyhissä olekaan, on nahkurimestari Vuotanen tietänyt kertoa.

Entä Sairio? Missä hän lienee, kysyne lukija.

Hänestä ei ollut kellään täyttä tietoa. Keväsellä tosin tiedettiin olevan, mutta hän piti asian omana salaisuutenaan.

Usea sitä häneltä monasti tahtoikin udella, sillä kaikki muistivat ja kaipasivat häntä. Löytyi vaan yksi, joka ei koskaan sanallakaan maininnut Sairiosta mitään.

Se oli Helvi.

Saatetaan uskoa, että hän olisi tuon miehen kokonaan unohtanut. Niin ei kuitenkaan ole laita. On tuskin hetkeäkään, ettei Sairio ole Helvin muistossa. Hän tahtoo kuitenkin kantaa ikävän povessansa ja yksinäisyydessä vaan — toivoa!

Salainen ääni sanoo nim. hänelle lakkaamatta; hän palaa, ja sille äänelle hän on uskollinen ja odottaa nurisematta palaamista.

Eikä useastikaan rehellinen, oikea toivo ole turhaan raukeava. Miten kävi Helvin toivolle, saamme heti nähdä.

Jokin aika sitten oli yhdistyksellä tavanmukainen iltama. Väkeä oli tungokseen asti, ja kun iltaman tuli alkaa puheella, astui erästä sivuhuoneesta puhujalavalle Kevänen ja lausui loistavin kasvoin:

— Arvoisat vieraat! Minulle oli annettu määräys pitää tänä iltana puhe ohjelman alussa. Mutta minä vakuutan, ettei kukaan tule paheksumaan jos minä siitä nyt kieltäydyn, antamalla sen tehtävän eräälle toiselle henkilölle, joka muutama tunti sitten on ulkomailta saapunut kotimaahansa ja suoraa päätä tänne meitä tervehtimään. Hän tulee siis täyttämään sen

tehtävän, minkä minä olen lupautunut suorittamaan.

Kevänen poistui samasta ovesta kuin oli tullutkin ja yleisön silmät tähtäsivät uteliaina oveen saadakseen heti nähdä minkälainen tuo vieras puhuja piti oleman.

Kauan ei viipynytäkään, kun ovi aukeni uudestaan, ja solakka mies astui siitä sisään ja käveli reippaasti puhujalavalle.

— Sairio, — kuului silloin kuin yhdestä suusta huudettavan salissa ja raikuva tervehdys seurasi huutoa.

Mitä siellä jälestäpäin mahtoi tapahtuakaan, tuskin lieenee kenelläkään niin varmaan tiedossa.

Se vaan on varmaa, että laulu- ja viulusoolo sinä iltana oli tavallista viehättävämpi ja hauskempi, syystä että soittaja oli niin iloinen ja herttaisa, ettei kukaan ennen ollut Helviä sellaisella tuulella tavannut.

Mutta kun iltama loppui ja Helvi istui Sairiota niin lähellä tuossa samaisessa sivuhuoneessa, tuli sinne äkisti sisään Kevänen Olivian seurassa, ja nähtyään istujat niin lähellä toisiaan, naurahti Kevänen ja virkkoi ensin vaimolleen:

— Katsos, Olivia. Tuo pari varmaan rakastaa toisi-

aan. Kääntyen istujiin lausuivat molemmat puoliset
yhtaikaa hilpeästi:

— Toivotamme sydämellisesti onnea!

Loppu.